

Nr 208.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till förordning om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen den 11 oktober 1907 angående beskattning av socker m. m.; given Stockholms slott den 25 februari 1919.

Under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen att

dels antaga bifogade förslag till förordning om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen den 11 oktober 1907 angående beskattning av socker;

dels medgiva,

att vid sockerraffinaderi anställd förste kontrollör må av kontrollstyrelsen beviljas kostnadsfri ledighet för den tid, styrelsen prövar skäligt, dock högst en månad för tillverkningsår räknat och utan rätt till reseersättning i anledning av det avbrott i tjänstgöringen, som förorsakas av sådan ledighet; samt

att vid sockerraffinaderi anställd kontrollör, som kan antagas bliva inkallad till tjänstgöring under mer än 350 dagar av tillverkningsåret, må av kontrollstyrelsen beviljas kostnadsfri ledighet, med iakttagande att kontrollör, som kan antagas bliva inkallad till tjänstgöring hela tillverkningsåret, må erhålla ledighet under högst 15 dagar samt att annan kontrollör, varom nu är fråga, må medgivas ledighet under högst så många dagar, att desamma jämte den tid, för vilken tjänstgöring må antagas ej kunna beredas honom, uppgå till sammanlagt 15 dagar;

dels godkänna följande grunder för pensionering av förste kontrollörer och kontrollörer vid sockerraffinaderierna att gälla tills vidare intill dess annorlunda kan varda bestämt, nämligen:

Bihang till riksdagens protokoll 1919. 1 saml. 180 häft. (Nr 208.)

att förste kontrollör eller kontrollör, som uppnått en ålder av minst 67 år och räknar minst 10 tjänstår vid kontrollen över sockertillverkningen, är berättigad att från och med månaden näst efter den, då hans anställning vid kontrollen upphör, komma i åtnjutande av pension;

att pensionens belopp avpassas efter tjänstårens antal och tjänstgöringens beskaffenhet på det sätt, att för varje tjänstår såsom förste kontrollör tillgodoräknas ett belopp av 90 kronor och för varje tjänstår såsom kontrollör ett belopp av 60 kronor, med iakttagande att sådant tillgodoräknande må äga rum för högst 30 tjänstår; samt

att varje år, varunder vederbörande innehaft förordnande såsom förste kontrollör eller kontrollör, räknas såsom helt tjänstår under förutsättning att tjänstgöringen efter inkallelse omfattat minst nio månader av året, att, därest tjänstgöringen omfattat mindre del av året, än nyss sagts, endast den tid, varunder tjänstgöring verkligen ägt rum, tillgodoräknas såsom tjänstetid för pension, samt att tjänstgöring såsom vikarie för förste kontrollör icke grundlägger rätt till pension i sådan egenskap;

dels ock medgiva, att kostnaderna för ifrågavarande pensionering må bestridas av förslagsanslaget till kontroll å tillverkningsavgifter.

De till ärendet hörande handlingar skola tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott.

GUSTAF.

F. V. Thorsson.

Förslag

till

förordning om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen den 11 oktober 1907 angående beskattning av socker.

Härigenom förordnas, att 7 §, 13 § 4 mom., 18 § 1 mom., 19, 20 och 21 §§, 22 § 2 mom., 25 § 2, 3, 4 och 6 mom., 28 § 1 och 2 mom., 29 § 2 mom., 30 § samt 37 § 1 mom. förordningen den 11 oktober 1907 angående beskattning av socker skola erhålla följande ändrade lydelse:

7 §.

För allt obeskattat socker, som under transport mellan inrikes orter förkommer, skall avsändaren betala vederbörlig skatt. Kan han emellertid styrka, att godset genom skeppsbrott, uppbringning eller annan olycka gått förlorat, må eftergift av skatten äga rum. Till Kungl. Maj:t ställd ansökan härom, åtföljd av handlingar, innefattande erforderlig utredning rörande förhållandet, ingives till Kungl. Maj:ts befallningshavande, som inhämtar yttrande såvitt angår raffinaderi eller med raffinaderi förenad råsockerfabrik, av vederbörande förste kontrollör samt beträffande råsockerfabrik, som ej är förenad med raffinaderi (*fristående råsockerfabrik*), av vederbörande kontrollör, som tillika är förman (*kontrollör-förman*), samt därefter med eget utlåtande till Kungl. Maj:t insänder handlingarna i ärendet.

13 §.

4. Vederbörande förste kontrollör eller kontrollör-förman eller deras ställföreträdare äge rätt att använda fabriken laboratorium för utförandet av behövliga undersökningar.

18 §.

1. Då fabrik skall sättas i gång eller vid början av ett tillverkningsår fortfarande vara i verksamhet, åligger det tillverkaren att, minst tio dagar förrän rörelsen må börja, till Kungl. Maj:ts befallningshavande ingiva skriftlig *driftsanmälan* med uppgift om

- a) dagen, då han ämnar börja rörelsen,
- b) huruvida arbetet skall fortgå dag och natt eller endast om dagen,
- c) antalet ingångar, som i allmänhet skola hållas öppna,
- d) huruvida socker skall förvaras utom fabriksområdet, samt
- e) ombud, som i tillverkarens frånvaro skall företräda honom inför kontrolltjänstemännen,

varjämte, därest fabriken ej står under kontroll, då anmälan göres, vid densamma skall fogas intyg av förste kontrollör eller, såvitt angår fristående råsockerfabrik, kontrollör-förman, att anordningarna vid fabriken icke strida mot denna förordnings eller ordningsstadgans föreskrifter.

19 §.

Vid fristående råsockerfabrik skall inom en vecka efter det centrifugering av socker upphört allt socker vara inlagt på magasin under kronans lås; och skall tillverkaren därefter ofördröjligen hos kontrollören-förmannen göra anmälan om arbetets avslutande (*slutanmälan*).

Vid raffinaderi och med raffinaderi förenad råsockerfabrik göres slutanmälan hos förste kontrollören, när allt skattepliktigt socker utlämnats från fabriken.

Vederbörande kontrolltjänsteman åligger att lämna tillverkaren bevis om gjord anmälan ävensom att, så fort ske kan, därom underätta Kungl. Maj:ts befallningshavande samt kontrollstyrelsen.

Vill — — — — tillståndsbevis.

20 §.

1. Om i annan fabrik än sådan, som omförmäles i 14 §, centrifugering av socker ej företages inom sex helgfria dygn efter den i drifts-anmälan uppgivna tiden, åligger det tillverkaren att för hela den tid, varunder arbete icke ägt rum, till Kungl. Maj:ts befallningshavande inbetala det anställda kontrolltjänstemän vid fabriken tillkommande arvode, vid äventyr, om betalning ej sker, att Kungl. Maj:ts befallningshavande låter hos tillverkaren utmäta detsamma. Beror uppskov på olyckshändelse eller annan omständighet, varöver tillverkaren ej kunnat råda, må kontrollstyrelsen kunna på ansökning medgiva befrielse från skyldighet, som stadgas i detta mom.

2. Har under den del av året, arbete i fabriken enligt anmälan fortgått, icke vid fabriken tillverkats i medeltal femtusen kilogram socker för varje helgfritt dygn, åligger det likaledes tillverkaren att till Kungl. Maj:ts befallningshavande inbetala hela det anställda kontrolltjänstemän vid fabriken tillkommande arvode, vid äventyr, om betalning ej sker,

att Kungl. Maj:ts befallningshavande låter hos tillverkaren utmäta det samma.

21 §.

Tillverkare åligger att över tillverkningens gång föra sådan bok, att därur med lätthet kan inhämtas, huru stor mängd råämnen använts vid tillverkningen, huru mycket av särskilda fabrikater i fabriken vunnits, samt huru mycket socker, sirap eller melass bortförts från fabriken, ävensom i övrigt sådana upplysningar erhållas, som för upprättande av en tillförlitlig statistik över sockerindustrien erfordras, däribland, vad råsockerfabrik angår, huru stor ytvidd varit använd för odling av de betor, som avverkats inom fabriken, och angående betornas sockerhalt. I avseende å bokens anordning och förande vare tillverkare skyldig att ställa sig till efterrättelse de föreskrifter, som kontrollstyrelsen meddelar. Nämda bok skall, när helst så påfordras, hållas tillgänglig för vederbörande förste kontrollör och kontrollör-förman.

22 §.

2. Därest tillverkare ej åtnöjes med av förste kontrollör eller kontrollör-förman vid tillämpningen av denna förordning meddelad föreskrift eller vidtagen åtgärd, äger han att hos kontrollstyrelsen däri söka ändring.

25 §.

2. Enligt de närmare föreskrifter, som innehållas i ordningsstadgan, utövas den i 1 mom. avsedda kontrollen vid raffinaderier och sådana råsockerfabriker, som äro förenade med raffinaderier, av förste kontrollörer och kontrollörer samt vid fristående råsockerfabriker av dels kontrollörer, av vilka en vid varje fabrik tillika är förman, dels ock tillsyningsmän.

3. Förste kontrollörer, kontrollörer och tillsyningsmän förordnas av kontrollstyrelsen.

4. Dagavvode utgår av statsmedel under tjänstetiden till förste kontrollör med tolv kronor, till kontrollör, som tillika är förman, med tio kronor och till annan kontrollör med åtta kronor, dock att, där annan kontrollör än förste kontrollör under kalendermånad eller del därav tjänstgjort längre tid än i medeltal åtta timmar om dagen, särskild ersättning för överskjutande antal timmar utgår med en krona för timme. Förste kontrollör och kontrollör-förman erhålla dessutom, om resa förekommer, rese- och traktamentsersättning enligt fjärde klassen

i gällande resereglemente för varje gång, de inträda i tjänstgöring eller från en till annan fabrik förflyttas. Förordnas förste kontrollör eller kontrollör-förman att verkställa förrättning under tid, då han ej är inkallad till tjänstgöring, erhåller han dels reseersättning enligt fjärde klassen i resereglementet, dels ock dagarvode, förste kontrollör med tolv och kontrollör-förman med tio kronor.

6. Då, enligt vad i 19 § sägs, slutanmälan blivit gjord, skola vid fristående råsockerfabrik samtliga kontrollörer och vid annan fabrik förste kontrollör och kontrollörer återkallas. Vid fristående råsockerfabrik skall tillsynen överlämnas åt vederbörande tillsyningsman, vilken i arvode av statsmedel erhåller tio kronor för varje dag, hans verksamhet vid fabriken påkallats. Påkallas tillsyningsmannens åtgärd för uttagning av socker under tillverkningsåret mer än sextio särskilda dagar, skall ersättningen för de överskjutande dagarna gäldas av tillverkaren. När tillsyningsmannens åtgärd påkallas för uttagning av socker i mindre mängd än 5,000 kilogram eller för annat ändamål än antingen uttagning av socker eller verkställande av sådan inventering, som i 30 § sägs, skall ersättningen härför likaledes gäldas av tillverkaren.

28 §.

1. När socker skall uttagas från fabrik, göra tillverkaren hos vederbörande förste kontrollör, kontrollör-förman eller tillsyningsman anmälan därom, med angivande huruvida sockret skall utlämnas till fritt bruk eller försändas till annan fabrik, allmänt sockernederlag eller tullkammare.

2. Utlämnas socker till fritt bruk, skall vederbörande förste kontrollör, kontrollör-förman eller tillsyningsman utfärda vågsedel i två exemplar, av vilka det ena överlämnas till tillverkaren och det andra, försett med kvitto av tillverkaren eller hans ombud, bilägges kontrollhandlingarna.

29 §.

2. Är tillverkaren ej nöjd med undersökning, som enligt 1 mom. blivit i fabriken verkställd å sockerlösningar, sirap, sirapsblandningar eller melass, tages därav prov, som, försett med vederbörande kontrolltjänstemans och tillverkarens sigill, insändes till kontrollstyrelsen för verkställande av ny undersökning, vars resultat blir avgörande.

30 §.

Inventering eller uppvägning av allt i fabrik eller magasin befintligt socker skall årligen den 31 juli samt eljest, när kontrollstyrelsen

därom förordnar, verkställas i närvaro av vederbörande förste kontrollör, kontrollör-förman eller tillsyningsman.

Befinnes — — — åtgärder.

37 §.

1. Underlåter tillverkare att, i enlighet med därom givna föreskrifter, föra den bok, som omförmäles i 21 §, eller vägrar han förste kontrollör eller kontrollör-förman tillgång till samma bok eller vederbörande kontrolltjänsteman eller den, vilken äger anställa undersökning om förbrytelse mot denna förordning, tillträde till rum eller byggnad, där undersökning må ske, eller till ritning och beskrivning över fabriken, straffes med böter från och med etthundra till och med ettusen kronor.

Denna förordning träder i kraft den 1 augusti 1919; dock att tillsättningen av förste kontrollörer och kontrollörer skall för det tillverkningsår, som börjar den 1 augusti 1919, ske i enlighet med denna förordning.

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 25 februari 1919.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern EDÉN,

Statsråden: PETERSSON,

SCHOTTE,

PETRÉN,

NILSON,

LÖFGREN,

friherre PALMSTIERNA,

RYDÉN,

UNDÉN,

THORSSON.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Thorsson anförde härefter:

Med anledning av en inom riksdagen väckt motion (1917 II:26) anhöll riksdagen i skrivelse (nr 259) den 13 juni 1917, att genom Kungl. Maj:ts försorg utredning måtte verkställas och, där utredningen därtill föranledde, förslag för riksdagen framläggas:

1) angående inskränkning av antalet förste kontrollörer vid sockertillverkningen; samt

2) angående beredande av mera stadigvarande anställning åt sådana kontrollörer vid sockertillverkningen, som vore äldre i tjänst eller vore för sin utkomst helt beroende av sitt arbete vid sockerkontrollen.

Genom remiss den 25 juni 1917 anbefalldes Kungl. Maj:t kontrollstyrelsen att verkställa den i riksdagens berörda skrivelse omförmälda utredning samt inkomma med det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Under den inom kontrollstyrelsen påbörjade utredningen i ämnet befunnos emellertid spörsmålen om inskränkning i antalet förste kontrollörer samt om beredande av mera stadigvarande anställning åt vissa kontrollörer så intimt sammanhänga med frågorna om förste kontrollörernas och kontrollörernas anställnings- och tjänstgöringsförhållanden i allmänhet och även i viss mån med ifrågavarande tjänstemäns avlöningsförhållanden, att den anbefallda utredningen icke skulle kunna tillfyllestgörande verkställas, med mindre jämväl nyss antydda frågor bleve utredda och förslag i anledning av utredningen av styrelsen avgåves.

På grund härav beslöt Kungl. Maj:t den 5 juli 1918, efter hemställan av kontrollstyrelsen, bemyndiga styrelsen, utom annat, att såsom sakkunniga för att inom styrelsen deltaga i utredning samt avgiva förslag angående förste kontrollörernas och kontrollörernas vid sockerbeskattningen anställnings-, tjänstgörings- och avlöningsförhållanden tillkalla högst tre personer.

Jämlikt nämnda bemyndigande tillkallade kontrollstyrelsen för ändamålet såsom sakkunniga förste kontrollören vid sockerfabriken i Landskrona F. Elander, förste kontrollören vid Tanto sockerfabrik i Stockholm H. Kihlgren samt kontrollören vid sockerfabriken i Arlöv N. Fr. Nybergh.

Sedan kontrollstyrelsen med biträde av nämnda sakkunniga samt efter överläggningar med en representant för länsstyrelsen i Malmö slutfört den avsedda utredningen, har kontrollstyrelsen den 6 december 1918 till Kungl. Maj:t avgivit utlåtande angående indragning av förste kontrollörsbefattningarna vid råsockerfabrikerna samt om beredande av mera stadigvarande anställning åt vissa kontrollörer vid sockertillverkningen m. m.

På grund av remiss har länsstyrelsen i Malmö yttrat sig i ärendet, varjämte överståthållarämbetet samt länsstyrelserna i Linköping, Kalmar, Visby, Karlskrona, Kristianstad, Halmstad, Göteborg och Mariestad, envar i vad dess verksamhetsområde angår, avgivit infordrade utlåtanden i ämnet. Vidare har statskontoret, på grund av remiss, den 8 januari 1919 utlåtit sig i viss del av frågan.

Då resultatet av den sålunda verkställda utredningen torde böra föranleda framläggande för riksdagen av förslag ej mindre i de uti riksdagens omförmälda skrivelse angivna hänseendena än även i vissa andra därmed sammanhängande, av kontrollstyrelsen i dess utlåtande berörda frågor, anhåller jag nu att få redogöra för handlingarna i ärendet. Jag kommer därvid att i anslutning till uppställningen i kontroll-

styrelsens utlåtande under särskilda punkter behandla de båda huvudfrågor, som närmast utgjort föremål för den verkställda utredningen, nämligen spörsmålen om en inskränkning av antalet förste kontrollörer vid sockertillverkningen och om beredande av fastare anställning åt vissa kontrollörer vid nämnda tillverkning. Då emellertid sistnämnda fråga till väsentlig del kan lösas utan medverkan från riksdagens sida, kommer jag att under den andra punkten huvudsakligen uppehålla mig vid en detalj i kontrollstyrelsens förslag, nämligen rörande överflyttning från länsstyrelserna till kontrollstyrelsen av befogenheten att utse kontrollörer och tillsyningsmän vid ifrågavarande tillverkning. Därpå ämnar jag särskilt för sig behandla de ändringar i avseende å kontrollpersonalens avlöningsförhållanden m. m., som ansetts erforderliga, varefter under en fjärde punkt ett av kontrollstyrelsen väckt förslag om beredande av understöd åt ur tjänst avgången kontrollpersonal skall bli föremål för min framställning. Under varje särskild punkt ämnar jag dels redogöra för vederbörande myndigheters yttranden i respektive frågor, dels ock på vederbörliga ställen angiva min egen ståndpunkt i saken. I ett sammanhang ämnar jag sedan göra den hemställan i ärendet i dess helhet, vartill jag funnit anledning föreligga.

I. Inskränkning av antalet första kontrollörer vid sockertillverkningen.

Innan kontrollstyrelsen i sitt utlåtande närmare ingått på frågan om inskränkning av antalet förste kontrollörer vid sockertillverkningen, har styrelsen lämnat en redogörelse för ej mindre det väsentligaste av de beträffande ifrågavarande befattningshavare nu gällande författningsbestämmelserna än även det sätt, varpå kontrollarbetet vid sockerfabrikerna är ordnat. I dessa avseenden yttrar kontrollstyrelsen:

Förste kontrollörsbefattningarnas tillkomst.

Förste kontrollörsbefattningarna tillskapades samtidigt med konsumtionsskattesystemets införande i vårt land. Dessförinnan hade kontrollen vid vitbetsockertillverkningen utövats av kontrollörer (enligt 1873 och 1882 års författningar i ämnet benämnda »uppsyningsmän») under tillsyn av överkontrollörer. Förordningen om beskattning av socker den 2 juni 1905 — enligt vilken förordning, i likhet med vad närmast förut varit fallet, överinseendet över kontrollen skulle utövas av chefen för finansdepartementets kontroll- och justeringsbyrå och tillsynen över den vid fabriker anställda kontrollpersonalen anförtros åt de överkontrollörer, som tjänstgjorde vid kontrollen över brännvins- och maldryckstillverkningen — föreskrev emellertid, att för den omedelbara tillsynen vid varje fabrik skulle anställas en förste kontrollör och till hans biträde nödigt antal kontrollörer.

I sammanhang med den år 1907 beslutade omorganisationen av kontrollen vid brännvins- och maltdryckstillverkningen genomfördes sedermera beträffande sockerkontrollen den förändringen, att de tjänsteåligganden vid sockerfabrikerna, som dittills ålegat överkontrollörerna, överlämnades åt förste kontrollörerna under särskild inspektion av en utav den centrala kontrollmyndighetens tjänstemän.

Förordningen den 11 oktober 1907 angående beskattning av socker och ordningsstadgan den 23 juli 1908 rörande sockerbeskattningen, sådana dessa författningar lyda enligt sedermera däri beslutade ändringar, innehålla beträffande förste kontrollörerna huvudsakligen följande.

Gällande bestämmelser angående förste kontrollörerna.

Förste kontrollör utses av kontrollstyrelsen, vilken myndighet även har att inkalla honom till tjänstgöring och bestämma den fabrik, över vilken han skall öva tillsyn (förordningen 25 §, ordningsstadgan 27 §).

Sökande till befattning såsom förste kontrollör skall, såvida han ej förut tjänstgjort i nämnda egenskap, vid ansökningen föga dels betyg över avlagd mogenhetsexamen eller examen från tekniskt läroverk, dels ock intyg därom, att han äger tillräckliga insikter i verkställande av analyser å socker, sirap och melass samt nödig kunskap i gällande författningar och föreskrifter rörande beskattningen av socker och tillsynen däröver (ordningsstadgan 26 §).

Förste kontrollör åligger:

att minst sex timmar varje dygn vara i fabriken närvarande och deltaga i kontrollgöromålen,

att för varje dygn i dagboken anteckna, vilka tider han tjänstgjort,

att, då han avlägsnar sig från fabriken, där lämna underrättelse, var han kan träffas,

att hava tillsynen över de vid fabrikerna anställda kontrollörer och mellan dem fördela tjänstgöringen,

att med ordning och noggrannhet föra föreskrivna journaler och längder,

att i mån av behov anbringa kronans lås dels för alla öppningar, som ej äro ständigt bevakade eller försedda med gallerverk, dels ock för de i 1 § 3 mom. av ordningsstadgan rörande sockerbeskattningen omförmälda bryggor och ledningar, då de ej användas, ävensom verkställa försegling eller plombering av befintliga reservutgångar,

att omsorgsfullt förvara nycklarna till lås, som sålunda anbringas eller som användas vid tillstängning av de inom eller utom fabriken befintliga magasin för socker,

att jämväl i övrigt omhändervärd och vid behov till kontrollörerna utlämna de för fabrikerna avsedda kontrolleffekter, ävensom att förvara alla kontrollen rörande handlingar,

att å sirap och melass, som skall från fabriken utlämnas, verkställa undersökning för bestämmande av dess sockerhalt,

att kvittera förpassningar å obeskattat socker, som till fabriken ankommer från annan fabrik, allmänt sockernederlag eller tullkammare,

att utfärda förpassningar å obeskattat socker, som från fabriken utlämnas för transport till annan fabrik, allmänt sockernederlag eller tullkammare,

att övervaka, att allt socker, som ej utföres från fabriken, upplägges under kronans lås, samt

att tillse, att de för kontrollen i övrigt givna stadganden städe iakttagas (ordningsstadgan 8 §).

Vidare tillkommer det förste kontrollör att, i den mån och till det antal sådant erfordras, inkalla kontrollörer att tjänstgöra tillsvidare. Då så oundgängligen erfordras, äger han dessutom att till tillfällig tjänstgöring inkalla nödigt antal kontrollörer. Förste kontrollör är dock härutinnan bunden så tillvida, att utan kontrollstyrelsens medgivande icke må i något fall samtidigt vara till tjänstgöring inkallade vid fristående råsockerfabrik flera än fyra kontrollörer för tjänstgöring tillsvidare och två kontrollörer för tillfällig tjänstgöring eller vid raffinaderi flera än tio kontrollörer. Förste kontrollör äger att bevilja kontrollör tjänstledighet samt, med viss inskränkning, förordna vikarie. Även då kontrollör av förfall är hindrad att fullgöra sin befattning, äger förste kontrollör, där han så finner nödigt, inkalla annan kontrollör (ordningsstadgan 29 §).

Då tillverkare gjort anmälan om arbetets avslutande, skall förste kontrollören återkallas ur tjänstgöring. Vid råsockerfabrik, som ej är förenad med raffinaderi, skall då tillsynen överlämnas åt en av Kungl. Maj:ts befallningshavande utsedd tillsyningsman (förordningen 25 § 6 mom.).

Ersättning till förste kontrollör utgår i form av dagarvode under tjänstetiden med tolv kronor. Om resa förekommer, erhåller han dessutom reseersättning med femton kronor för varje gång, han inträder i tjänstgöring eller förflyttas från en till annan fabrik. Förordnas förste kontrollör att verkställa förrättning under tid, då han ej är inkallad till tjänstgöring, erhåller han dels dagarvode med tolv kronor, dels ock reseersättning enligt fjärde klassen i gällande resereglemente (förordningen 25 § 4 mom.).

*Kontroll-
arbetet vid
sockerfabri-
kerna.*

Angående kontrollarbetet vid sockerfabrikerna må anföras följande.

Kontrollarbetet vid ett raffinaderi omfattar

- 1) kontrollräkning av till fabriken ankommande socker,
- 2) kontrollerande av utlämningen till fritt bruk,
- 3) bevakning, att ej något socker obehörigen utföres ur fabriken,
- 4) kontroll av invägningen av socker i lådor och säckar inom fabriken.

Vikten av lösa toppar antecknas i samband med utlämningen till fritt bruk.

All utlämning verkställes av en eller flera s. k. utlämningskontrollörer. Dessa skola i sina anteckningsböcker införa antalet kolli och nettovikten å det till fritt bruk utlämnade sockret. Dessa anteckningsböcker, vilka innehålla primäruppgifterna rörande utlämningen för dagen, kontrolleras nu på flera sätt och av olika personer i avsikt att erhålla full visshet, att de blivit rätt förda.

Den förberedande kontrollen, varvid granskas, att varje post utlämnat socker är rätt utförd och att summeringarna äro riktiga, utföres av annan härtill lämplig kontrollör än den, som fört böckerna.

Sedan anteckningsböckerna undergått denna första granskning, genomses de ånyo av förste kontrollören, vilken slutligen jämför, huruvida sammanlagda beloppet av de olika böckernas summor överensstämmer med fabriken för dagen avlämnade anmälningssedel, å vilken finnes kvitterad den mängd socker, tillverkaren mottagit till fritt bruk.

Vad härefter vidkommer råsockerfabrikerna, består kontrollarbetet vid dessa i kontrollerande av invägning av råsocker samt dettas inläggning på och uttagning

från magasin. Invägningen och inläggningen (magasineringen) kan vid fabriker, där magasinet är sammanbyggt med fabriken, övervakas av en och samma kontrollör, men denne är då bunden vid sockerloftet, där invägningen sker, och kan sålunda, med undantag av kortare besök i det närliggande maskinrummet, ej ägna fabriken i övrigt eller fabriksområdet någon tillsyn. Vid utlastningen är förhållandet detsamma.

Kontrollstyrelsen övergår härefter till frågan om en inskränkning av antalet förste kontrollörer och erinrar till en början, hurusom detta spörsmål vid flera tillfällen varit föremål för riksdagens prövning. Styrelsen anför härom:

År 1912 väckte två ledamöter av riksdagens andra kammare en motion (nr 152), däri hemställdes, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t ville låta utreda, huruvida och i vad mån en inskränkning av de vid sockerbeskattningen anställda förste kontrollörernas antal skulle kunna ske i syfte att minska omkostnaderna för kontrollen vid nämnda beskattning, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill denna utredning kunde föranleda.

*Riksdagens
behandling av
frågan om in-
skränkning av
antalet förste
kontrollörer
m. m.*

I motiveringen till nämnda motion förklarade motionärerna det kunna ifrågasättas, huruvida den år 1907 genomförda omorganisationen beträffande kontrollen över tillverkningsbeskattningen i riket i alla avseenden varit ägnad att åstadkomma en kontroll, som på samma gång den gjorts tillräckligt effektiv att kunna tillgodose statens berättigade intressen, å andra sidan icke blivit dyrare, än som vore nödigt. Sålunda syntes det, enligt motionärernas förmenande, vara alldeles överflödigt att anställa en förste kontrollör vid varje sockerfabrik. Vid råsockerfabrikerna, vilka vore i verksamhet endast 2 å 3 månader under året, hade en förste kontrollör så liten sysselsättning, att det måste betraktas såsom ett slöseri med statens medel att avlöna en dylik tjänsteman vid varje sådan fabrik.

*Motion vid
1912 Års
riksdag.*

»En avsevärd besparing — fortsatte motionärerna — skulle här kunna göras, om tillsynen över kontrollen vid dessa fabriker antingen uppdrogs åt förste kontrollörerna vid närliggande raffinaderier, eller ock så, att flera inom ett begränsat område liggande råsockerfabriker hade en gemensam förste kontrollör, vilken genom att under tillverknings tiden regelbundet besöka de olika fabrikerna hade att övervaka den nödiga kontrollen vid desamma. Enligt vårt förmenande skulle en dylik anordning med lätthet kunna genomföras åtminstone i Skåne med dess goda kommunikationsförhållanden, och som bekant, äro de flesta av våra sockerfabriker belägna i denna provins.

Vid raffinaderierna brukar förste kontrollören antaga en av kontrollörerna som sin assistent, vilken har att jämföra kontrollörernas dagliga uppgifter över utlämnat socker med fabriken uppgifter, och om de överensstämma, vilket i regeln är fallet, införas de av förste kontrollören i härför avsedda rubriker i kontrolljournalen.

Införandet av dessa uppgifter kräver en tid av 10 å 20 minuter dagligen. Dessutom har förste kontrollören att vid månadens slut uppgöra och till kontrollstyrelsen insända ett sammandrag av nämnda uppgifter, vilket arbete torde taga en tid av 1 å 2 timmar. Det torde väl med skäl kunna ifrågasättas, huruvida ej

detta obetydliga och enkla arbete i stället skulle kunna utföras av de tjänstgörande kontrollörerna, vilket var förhållandet under den tid beskattningen beräknades efter mängden av avverkade betor och då kontrollen var lika viktig och maktpåliggande som nu.

Genom en dylik anordning skulle man med så mycket större lätthet kunna genomföra den inskränkning i förste kontrollörernas antal, vi med denna motion åsyftat, och varigenom betydande besparingar i kontrollomkostnaderna skulle kunna göras.»

Bevillnings-
utskottet
1912.

Motionen hänvisades till bevillningsutskottet, vilket uti avgivet betänkande (nr 19) i ämnet anförde följande:

»Om ifrågavarande tjänstemäns åligganden stadgas huvudsakligen i 8 § ordningsstadgan rörande sockerbeskattningen den 23 juli 1908, där det bland annat föreskrives, att förste kontrollör skall minst sex timmar varje dygn vara i fabriken närvarande och deltaga i kontrollgöromålen.

Motionärernas tanke, att en och samma förste kontrollör skulle kunna i vissa fall utöva kontrollen vid två eller flera sockerfabriker, förutsätter därför, antingen att en inskränkning i nämnda minimitid är möjlig, eller ock att i förste kontrollörs frånvaro från endera platsen någon av kontrollörerna får utöva dennes befogenhet helt eller delvis. Kontrollstyrelsen, som avgivit infordrat utlåtande över motionen, har beträffande frågan, huruvida den stadgade minimitiden faktiskt behöver användas, för att förste kontrollör utan biträde av medhjälpare skall kunna under nuvarande förhållanden förrätta sina åligganden, framhållit, att förste kontrollören skall övervaka och ansvara för kontrollen vid raffinaderiet, respektive råsockerfabriken, och att han ingalunda är fri från detta ansvar genom en sex timmars vistelse vid fabriken. Den förändring med avseende å den lokala kontrollen vid sockerfabrikerna, som inträdde den 1 september 1908 och som innefattade, att den av överkontrollörerna dittills utövade befattningen med sockerkontrollen upphörde och i vissa avseenden överflyttades på förste kontrollören, har givetvis medfört, att dennes åligganden vid fabriken blivit av annan omfattning och betydelse. Å ena sidan intager förste kontrollören gentemot fabriksledningen en mera självständig ställning och är ofta nödsakad att utan att kunna åtspörja någon överordnad vidtaga erforderliga dispositioner. Å andra sidan är han såsom förman för kontrollpersonalen vid sockerfabriken närmast ansvarig för kontrollens effektivitet och kan ju vänta att när som helst under dagens lopp bliva rådfrågad av kontrollörerna. Allt detta gäller såväl raffinaderi som råsockerbruk. Man torde således ej kunna bestämma någon viss daglig arbetstid, som skulle vara erforderlig för utförande av en förste kontrollörs åliggande. Gäller frågan själva expeditionsgöromålen, torde dessa vid ett raffinaderi kräva i allmänhet två timmar och vid en råsockerfabrik omkring en halv timme, men härvid är då att märka, att dessa expeditionsgöromål ej alltid låta utföra sig i ett sammanhang, utan kan tillverkaren, både vid raffinaderier och råsockerfabriker, när som helst under dagens lopp komma med begäran att få en förpassningsinläga eller dylikt behandlad.

En sammanslagning i kontrollavseende, sådan motionärerna åsyfta, finner utskottet, i likhet med vad kontrollstyrelsen jämväl erinrat, redan med hänsyn till göromålens omfattning icke vara möjlig mellan en råsockerfabrik å ena samt ett raffinaderi å andra sidan. Även två eller flera råsockerfabrikers sammanförande

under gemensam förste kontrollör synes ej kunna utan vidare äga rum. En sådan åtgärd förutsätter nämligen, såsom redan antytts, med nödvändighet anställande vid varje fabrik av någon av kontrollörerna som ställföreträdare för förste kontrollören. I huvudsak måste dock enligt sakens natur denne alltför själv bestrida sina åligganden vid varje fabrik, och är en sammanslagning alltså genomförbar blott, där kommunikationerna tillåta förste kontrollören att varje dygn vara under erforderlig tid tillstädes å varje särskild plats, utan att tjänstgöringstiden obilligt utsträcket. Kontrollstyrelsen har emellertid ej funnit kommunikationsförhållandena i något dylikt fall medgiva ifrågasatt sammanslagning. Utskottet har från sakkunnigt håll förskaffat sig detaljerad utredning i kommunikationshänseende rörande några till även tyrs tänkbara fall av sammanslagning. Denna utredning ger vid handen, att strängt taget blott i två fall motionärernas tanke är praktisk utförbar, nämligen beträffande dels råsockerfabrikerna i Staffanstorps och Svedala, dels råsockerfabrikerna i Hököpinge och Trälleborg. Avståndet är i båda fallen 17 kilometer på järnväg, och kostnaden för resa fram och åter 2 kronor 4 öre. Tåglägenheterna äro jämförelsevis goda, och varje resa tager inemot två timmar i anspråk. Den besparing, som vunnas genom indragning i anförda fall av två förste kontrollörer, bleve dock i verkligheten skäliggen ringa. Med en antagen tjänstgöringstid av nittio dagar utgör deras sammanlagda avlöning efter 12 kronor om dagen 2,160 kronor för år. Härifrån har man dock att avräkna dels den höjning i avlöningen åt de två återstående förste kontrollörerna, som skulle betingas av deras ökade arbete samt resorna mellan fabrikerna och eventuella kostnader för kost och logis å den plats, där de ej vore bosatta, allt tillsammans ej gärna understigande 6 kronor om dagen för vardera, vilket gör tillhopa 1,080 kronor om året, dels ock skäligt tillägg i avlöningen åt förste kontrollörens ställföreträdare bland kontrollörerna.

Även om i ytterligare något fall dylik indragning skulle kunna ifrågakomma, synes det alltså tydligt, att statens vinst av den föreslagna förändringen ej komme att bli nämnvärd och i varje fall ej stå i rimligt förhållande till risken av mindre verksam kontroll i följd därav.

I detta sammanhang vill utskottet också erinra därom, att riksdagen 1907 vid prövning av ett av Kungl. Maj:t framlagt förslag om sådan omläggning av kontrollen över brännvinstillverkningen, att kontrollör skulle kunna utöva tillsyn över mera än ett bränneri, med avslag därå, funnit böra såsom grundprincip uppställas främst fordran på en effektiv kontroll och i andra rummet hänsyn till vinnande av besparing. (Riksdagens skrivelse nr 220 sid. 2).»

Med åberopande av vad sålunda anförts och under uttalande att utskottet vore förvissat därom, att vederbörande i så måtto iakttog behörig sparsamhet på förevarande område, att ej flera kontrollörer förordnades, än som med effektiv tillämpning av bestämmelserna angående förste kontrollörs åligganden befunnas erforderliga för utövande av fullt verksam kontroll, hemställde utskottet, att ifrågasatt motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Vad utskottet sålunda hemställt bifölls av riksdagen.

Riksdagen
1912.

Vid 1913 års riksdag väcktes emellertid en ny motion (nr 131 i andra kammaren) i samma fråga. Under erinran om kontrollstyrelsens år 1912 avgivna utlåtande, anförde motionären, att styrelsen däri visserligen medgivit, att själva

Motion vid
1913 års
riksdag.

expeditionsgöromålen för en förste kontrollör vid en råsockerfabrik endast krävde en halv timme varje dag, men att styrelsen på samma gång framhållit en del andra uppgifter och göromål, som skulle åligga förste kontrollören och som motiverade bibehållandet av dessa tjänstebefattningar i samma utsträckning som förut.

Vad kontrollstyrelsen i detta avseende framhållit — yttrade motionären — kunde möjligen äga sin tillämpning beträffande de vid raffinaderierna anställda förste kontrollörerna, vid vilka fabriker den egentliga beskattningen ägde rum, men torde i fråga om dessa tjänstemäns göromål vid råsockerfabrikerna vara åtskilligt överdrivet och vilseledande.

Motionären förklarade sig hysa den uppfattningen, att de vid råsockerfabrikerna anställda förste kontrollörernas göromål vore så obetydliga, att de utan minsta olägenhet kunde till största delen överflyttas på och fördelas mellan de vid fabriken tjänstgörande kontrollörerna, liksom förhållandet varit, innan den nuvarande beskattningsformen införts, samt att det vore tillräckligt att anställa en eller ett par överkontrollörer eller inspektörer, som hade att under pågående kampanj övervaka och leda kontrollgöromålen vid råsockerfabrikerna. Särskilt inom Malmöhus län, där de flesta fabrikerna av detta slag vore belägna, skulle en dylik anordning med lätthet kunna genomföras och därigenom även betydande besparingar i kontrollkostnaderna vinnas.

Motionen slutade med en hemställan, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t ville låta utreda, på vad sätt en inskränkning av de vid sockerbeskattningen i riket anställda förste kontrollörernas antal skulle kunna ske, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill denna utredning kunde giva anledning.

Kontroll-
styrelsen
1913.

Jämväl över denna motion inhämtades kontrollstyrelsens utlåtande. Gentemot motionärens uppfattning angående möjligheten att utan olägenhet indraga vissa förste kontrollörsbefattningar förklarade styrelsen sig »med det ansvar som åligger styrelsen att utöva överinseendet över kontrollen» lika bestämt hävda sin motsatta ståndpunkt, och hänvisade styrelsen därvid till sitt år 1912 avgivna yttrande i frågan, varjämte styrelsen vidare anförde följande:

»Gentemot motionärens hänvisning på kontrollens anordning, innan den nuvarande beskattningsformen infördes, torde vara tillräckligt att erinra, att nu gällande beskattningsform givetvis kräver en vida mer komplicerad kontroll än vid en materialbeskattning. Det enkla faktum att kostnaden för sockerkontrollen, som för år 1907 uppgick till 340,000 kronor, för år 1911 uppgick till 312,000 kan ju för övrigt ej anses vittna om något slöseri med statens medel. Under mellanliggande tid har likväl en sockerfabrik tillkommit. Om det av kontrollstyrelsen föreskrivna kontrollsystemet kunnat medföra en dylik minskning i kostnaden utan att kontrollens effektivitet vedervägs, ligger däri ej någon anledning att mot styrelsens bestridande, för att ytterligare nedpressa utgifterna, på en så viktig punkt, som nu ifrågasatts, försvaga övervakandet av sockerfabrikerna. Kontrollstyrelsen skall för sin del ej underlåta att efter vidare vunnit erfarenhet vidtaga alla de modifikationer i kontrollförfarandet, som kunna befinnas lämpliga samt ägnade att medföra besparing. Styrelsen måste emellertid alltjämt beteckna den nu ifrågasatta indragningen av förste kontrollörsbefattningar vid råsockerfabrikerna såsom ej tillräddig.»

Uti sitt i anledning av motionen avgivna betänkande (nr 47) hemställde bevillningsutskottet, att densamma icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda. Denna hemställan motiverades därmed, att emot vad från den högsta kontrollmyndighetens sida framhållits motionären icke kunde anses hava förebragt skäl, som borde föranleda riksdagen att frånträda sin år 1912 intagna ståndpunkt i frågan.

I enlighet härmed blev motionen av riksdagen avslagen.

Bevillnings-
utskottet
1913.

Riksdagen
1913.

Motion vid
1917 års
riksdag.

År 1917 återupptogs frågan inom riksdagen, denna gång i samband med en framställning om ändrade villkor för sockerkontrollörerna. I en inom andra kamraren väckt motion (nr 26) yttrades, att ett av de mest vägande motiven emot förberörda år 1912 väckta motion varit, att kontrollörerna icke intoge den självständiga ställning, att kontrollen vid råsockerfabrikerna kunde anförtros åt dessa tjänstemän, såvida de icke dagligen och stundligen övervakades av förste kontrollörerna. Härefter fortsatte motionären:

»Kontrollstyrelsen, som särskilt anförde detta argument, synes mig därigenom ha skattat väl mycket åt den uppfattningen, att en persons pålitlighet skall mätas efter graden och avlöningen och icke efter karaktären hos den som utövar befattningen, en tankegång som egentligen är ett slag i ansiktet på alla befattningshavare i lägre tjänsteställning.

Giv dessa kontrollörer en fastare anställning och det skall säkerligen lyckas framskapa den nödiga självständighet, som erfordras för en pålitlig kontroll.

Vad som synes mig vara avgörande för bedömandet av indragningen av förste kontrollörerna vid råsockerfabrikerna är frågan, huruvida kontrollarbetet vid en råsockerfabrik är av så krävande art, att icke en person med vanlig kontrollörsutbildning kan utföra detsamma. Skulle så verkligen vara förhållandet, bortfaller ju därigenom möjligheten för den tänkta ändringen.

Emellertid synes den saken böra närmare utredas. Före den nu tillämpade beskattningsmetoden, då hela sockerskatten uttogs direkt vid råsockerfabrikerna, skötte ju, som bekant, kontrollörerna på egen hand journalerna m. m. och överkontrollören inspekterade dessa en gång i månaden. Nu när den egentliga beskattningen kontrolleras vid raffinaderierna har kontrollarbetet även vid en råsockerfabrik ansetts så krävande, att det ej kan nöjaktigt utföras utan dagligt övervakande av en förste kontrollör.

Det har meddelats mig, att flera förste kontrollörer som anställts vid råsockerfabrikerna rekryterats från kontrollörkåren och att dessa i allmänhet icke ägt större kompetens än vad som i regeln kräves av kontrollörerna; de ha erhållit sina upphöjda befattningar genom dispens. Detta sakförhållande synes mig giva stöd för mitt antagande, att kontrollen vid råsockerfabrikerna kan ordnas på ett vida billigare sätt än det nu tillämpade utan att kontrollsäkerheten därigenom äventyras.

Vid varje råsockerfabrik finnes redan nu anställd en *tillsyningsman*, som i regeln är kontrollör; denna sköter journalen och undertecknar förpassningshandlingarna under årets nio månader. Jag kan icke förstå varför icke samma person skulle kunna utföra denna gärning även under kampanjen. Uttogs till detta uppdrag den mest erfarna kontrollören, skulle han tvivelsutan kunna tjänstgöra såsom förman för övriga kontrollörer, samtidigt som han fullgjorde sitt uppdrag såsom kontrollör. Kostnaden härför skulle kunna inskränka sig till att denna kontrollör under kampanjen erhöle exempelvis en krona mera i dagsarvode än de övriga

kontrollörerna. Genom denna anordning kunde det arvode av 12 kronor om dagen, som nu utgår till förste kontrollören, besparas statsverket.

Mot tanken att raffinaderiernas förste kontrollörer skulle med sin tjänst kunna förena ett visst övervakande av råsockerkontrollen vid andra fabriker anförde kontrollstyrelsen 1912 såsom ett bärande skäl, att kommunikationsförhållandena inom Skåne omöjliggjorde densamma; icke i något fall kunde sammanslagningen ske, försäkrade styrelsen. Dåvarande bevillningsutskottet lät »sakligt» utreda, särskilt kommunikationsspörsmålet, och konstaterade, att det skulle kunna ske vid Staffanstorp—Svedala, Hököpinge och Trälleborg. Det ligger bra nära till hands att till utskottets då anförda exempel lägga Skivarp och Köpingsbro råsockerfabriker med anslutning till Ystads raffinaderi. För övrigt förefaller det var och en, som något närmare känner avstånden i Skåne och den tillgång på järnvägs-kommunikationer, som där finnes, att kommunikationshindren lättare i detta fall äro överkomliga än de rent obotfärdiga hindren, som då restes i vägen för ordnandet av råsockerkontrollen på antytt sätt.

Även om en inspektionsresa skulle föranleda, att raffinaderiets förste kontrollör för en dag skulle vara borta från raffinaderiet, bör väl den saken utan olägenhet kunna ordnas utan åsidosättande av kontrollsäkerheten. Jag har sökt göra mig underrättad om huru det i verkligheten gestaltar sig och därvid erfarit, att förste kontrollören kunnat vara borta från sin tjänst både en och två dagar utan att någon annan ställföreträdare varit inkallad för honom. Vid sådana tillfällen har kontrollören i huvudvakten skött förste kontrollörens åligganden. Kan denna anordning träffas då förste kontrollör av sjukdom eller annan anledning utebliver från sin tjänst, bör det kunna ske även om bemälda tjänsteman fullgör ett tjänsteuppdrag å annan ort. Denna sak kan så mycket lättare ordnas, om de äldre och mera meriterade kontrollörerna medgäves en något fastare anställning.»

I fortsättningen av motionens motivering beröres uteslutande frågan om en dylik fastare anställning. Härtill får kontrollstyrelsen tillfälle att återkomma i det följande. I motionen, såvitt den avser det nu föreliggande spörsmålet, hemställles, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t ville låta utreda, huruvida och i vad mån förste kontrollörsbefattningarna vid råsockerfabrikerna kunde indragas.

Kontrollstyrelsen 1917. Även över denna motion inhämtades kontrollstyrelsens yttrande. Styrelsen förklarade därvid sig icke hava något att erinra mot att den ifrågasatta utredningen företoges.

Riksdagens skrivelse 1917. Det är nu senast omhandlade motion, som ligger till grund för riksdagens förutnämnda skrivelse, nr 259, den 13 juni 1917. I denna skrivelse har riksdagen anför, bland annat, att, efter det den högsta kontrollmyndigheten funnit frågan om en inskränkning av antalet förste kontrollörer i varje fall förtjäna att undersökas, hade riksdagen jämväl ansett sig sakna anledning att motsätta sig en sådan undersökning, företagen utan några förutsatta direktiv beträffande vare sig sättet för eller möjligheten över huvud taget av inskränkningar i hithörande avseende. Dock ville riksdagen såsom en oeftergivlig hållpunkt för utredningen betona, att hänsyn i främsta rummet skulle tagas till fordran på effektiv kontroll och i andra rummet till vinnande av besparing.

Kontrollstyrelsen.

Kontrollstyrelsen uttalar sig därefter för egen del angående en inskränkning av antalet förste kontrollörer vid sockertillverkningen samt

förklarar, att en dylik inskränkning kan tänkas ske på något av följande sätt:

1) alla förste kontrollörsbefattningar såväl vid raffinaderierna som vid råsockerbruken indragas;

2) alla dylika befattningar vid de fristående råsockerfabrikerna indragas;

3) vissa förste kontrollörstjänster göras gemensamma för två eller flera fabriker

antingen så att ett eller flera fristående råsockerbruk komma att i kontrollavseende lyda under förste kontrollören vid ett raffinaderi,

eller så att två eller flera dylika råsockerfabriker för sig erhålla en gemensam förste kontrollör.

Vidkommande den första av nyssnämnda utvägar yttrar kontrollstyrelsen, att densamma aldrig torde hava varit på allvar ifrågasatt, samt erinrar, att i ovanberörda år 1917 väckta motion, som närmast föranlett riksdagens nu föreliggande framställning, motionären uttryckligen inskränkt sitt förslag till att avse indragning i större eller mindre omfattning av förste kontrollörsbefattningarna vid *råsockerfabrikerna*. Under alla omständigheter har kontrollstyrelsen, med hänsyn till beskaflenheten av det arbete, som vid *raffinaderierna* åligger förste kontrollören, och på grund av nödvändigheten att därstädes upprätthålla den mest effektiva kontroll ansett det vara alldeles uteslutet att tänka sig någon indragning av ifrågavarande befattningar vid dessa fabriker. Någon ytterligare utredning härom har styrelsen därför ansett icke vara erforderlig.

Indragning
av förste
kontrollörs-
befattningarna vid
såväl raffina-
derierna som
råsocker-
fabrikerna.

Vad angår den andra av ovan angivna möjligheter, indragning av förste kontrollörsbefattningarna vid råsockerfabrikerna¹⁾ — vilken åtgärd, enligt vad i det föregående angivits, ifrågasatts uti de vid 1913 och 1917 årens riksdagar i ämnet väckta motionerna — anför kontrollstyrelsen följande:

Indragning
av förste
kontrollörs-
befattningar-
na vid rå-
socker-
fabrikerna.

Ifrågavarande förslag synes vara grundat huvudsakligen eller uteslutande därpå, att genom dess förverkligande staten skulle kunna inbespara (hela eller större delen av det dagarvode, som för närvarande utgår till förste kontrollörerna vid råsockerfabrikerna. En särskild anledning att taga förslaget under allvarligt övervägande ligger emellertid även däri, att stora svårigheter på senare tid yppat sig att erhålla tillräckligt antal kompetenta sökande till ifrågavarande förste kontrollörsbefattningar.

¹⁾ Med råsockerfabrik avses i det följande, där annat ej anges, *fristående* råsockerfabrik.

Enligt motionärens åsikt skulle förste kontrollörens åligganden vid råsockerfabrikerna anförtrors åt någon av de därstädes tjänstgörande kontrollörerna och borde detta uppdrag lämnas åt den »mest erfarne» kontrollören. Denne skulle enligt förslagsställarens mening tvivelsutan kunna tjänstgöra såsom förman för övriga kontrollörer samtidigt som han fullgjorde sitt uppdrag såsom kontrollör, och kostnaden härför skulle kunna inskränka sig till att denne kontrollör under kampanjen erhöles exempelvis en krona mera i dagarvode än övriga kontrollörer.

En sådan anordning synes kontrollstyrelsen mycket lämplig, därest det kan visas, att de göromål, som för närvarande åligga förste kontrollören, icke till följd av en sådan förändring skulle komma att utföras på ett mindre tillfredsställande sätt.

I detta hänseende har motionären gjort gällande, att kontrollarbetet vid en råsockerfabrik ej är av så krävande art, att icke en person med vanlig kontrollörsutbildning kan utföra detsamma. Till stöd härför har till en början åberopats den omständigheten, att före införandet av den nu tillämpade beskattningsmetoden kontrollörerna på egen hand skötte journalerna m. m. och att inspektion av vederbörande överkontrollör förrättades endast en gång i månaden. Till bemötande av detta skäl har kontrollstyrelsen vid föregående tillfällen anført, att nu gällande beskattningsform krävde en mer komplicerad kontroll än som erfordrades vid materialbeskattning.

Vidare har motionären hänvisat till det förhållandet, att under tiden mellan kampanjerna tillsynen över råsockerfabrikerna i regel uppdrages åt kontrollörer i egenskap av tillsyningsmän, och motionären förmenar, att samma personer skulle kunna sköta journalerna och underteckna förpassningsinlagorna även under själva kampanjen. Häremot har gjorts den invändningen, att förste kontrollörens uppgift under kampanjen icke inskränkte sig till nyssnämnda, i själva verket ej alltför invecklade göromål. Det väsentliga i förste kontrollörens arbete låge icke i samlandet av en massa sifferuppgifter — ehuru väl det vore av stor vikt att ordna och leda arbetet så, att absolut tillförlitliga primäruppgifter erhöles — utan fastmer i att tillse, att intet socker undandrog statens beskattning. Han måste därför göra ett omsorgsfullt urval vid inkallandet av kontrollörer samt på ett lämpligt sätt fördela arbetet; han skulle över huvud intaga en förmans ställning till de övriga kontrollörerna. Såsom en allmän regel gällde emellertid — har man vidare sagt — att på en förman borde ställas högre anspråk än på dem, över vilka han skulle hava ledningen. Denna regel vore tillämplig även på förevarande område. Den, som i egenskap av förman skulle hava större ansvar och vidsträcktare skyldigheter än de övriga kontrollörerna vid en sockerfabrik, han måste också uppfylla strängare fordringar än dessa. Han måste äga förmåga att förstå och överskåda kontrollarbetet såväl i dess helhet som beträffande detaljerna i detsamma, och han borde även äga en viss inblick i själva fabriksarbetet. Tillika fordrades en god omdömesförmåga, snabbhet i uppfattningen och vana vid självständigt arbete samt initiativkraft. Allt detta vore egenskaper, som man icke kunde förutsätta, att kontrollörer i gemen skulle vara i besittning av. Slutligen tillkomme såsom en särskild fordran kunskap i verkställandet av siraps- och melassundersökningar ävensom kunskap i gällande författningar på området. Med hänsyn till sålunda anförda omständigheter har man gjort gällande, att i spetsen för kontrollarbetet måste stå en person, som hade högre utbildning eller eljest skaffat sig större kun-

skaper än kontrollörer i allmänhet och som tillika genom föregående verksamhet visat sig lämplig för befattningen i fråga. Häremot strede icke — har man sagt — att, på sätt motionären påpekat, i något fall en kontrollör förordnats till förste kontrollör utan hinder av att han icke uppfyllt de formella fordringarna därför; ty uppenbarligen vore det icke uteslutet, att bland de dugligaste kontrollörerna funnes en eller annan, som reellt sett vore i besittning av de egenskaper, som måste fordras hos en förste kontrollör.

Ytterligare har framhållits, att förenandet på en hand av förste kontrollörens och en kontrollörs åligganden redan i och för sig skulle vara olämpligt. Först och främst medförde kontrollören-förmannens beröring med tillverkaren, att han ofta kunde behöva vara tillgänglig, obunden av annat arbete, något som lätt skulle komma i strid med hans egentliga kontrollörsuppgifter. Likaledes förutsatte hans övervakande verksamhet och den erforderliga överblicken över kontrollarbetet i dess helhet, att han kunde fritt röra sig i fabriken, vid risk att kontrollens effektivitet eljest slappades. Slutligen syntes det kunna ifrågasättas, huruvida kontrollören-förmannen skulle kunna ådagalägga tillräcklig självständighet i övervakandet av sina medkontrollörer. Det kunde befaras, att han åtminstone i vissa fall komme att få vidkännas svårigheter att upprätthålla sin auktoritet såsom förman.

Sin egen ställning till det föreliggande förslaget utvecklar kontrollstyrelsen på följande sätt:

Kontrollstyrelsen.

De skäl, som anförts *mot* detta förslag, kunna icke fränkännas en viss betydelse. Kontrollstyrelsen kan dock ej finna annat än att svårigheterna överdrivits.

Vad angår frågan om den kompetens, som erfordras för att vid råsockerfabrik fullgöra de åligganden, som nu tillkomma förste kontrollören därstädes, torde det visserligen vara riktigt, att icke vilken kontrollör som helst är lämplig härtill. De krav, som oundgängligen måste ställas på förnannen för kontrollpersonalen, torde dock icke nödvändiggöra uppsättandet av några särskilda formella kompetensvillkor och lära icke vara större, än att det blir möjligt att bland kontrollörerna finna ett tillräckligt antal för ändamålet lämpliga personer. Undantag måste därvid eventuellt göras beträffande den nu fordrade kunskapen i verkställandet av kemiska analyser. Om kravet härpå i ett eller annat fall måste eftergivnas, torde detta dock icke behöva möta några betänkligheter. Vid råsockerfabrikerna förekomma nämligen dylika undersökningar i så ringa omfattning, att de utan svårighet kunna överflyttas till kontrollstyrelsens laboratorium.

I detta sammanhang må erinras, att förste kontrollörsbefattningarna vid ej mindre än fyra råsockerfabriker för närvarande äro besatta med personer, vilka ej äro formellt kompetenta därtill. Denna anordning, vilken nödvändiggjorts av bristen på lämpliga sökande till förste kontrollörstjänsterna, grundar sig på Kungl. Maj:ts den 18 september samt den 4 och den 8 oktober 1918 meddelade beslut, enligt vilka Kungl. Maj:t på därom av kontrollstyrelsen gjorda framställningar bemyndigat styrelsen att till förste kontrollörer vid råsockerfabrikerna i riket tills vidare under tillverkningsåret 1918—1919 förordna vid sockertillverkningen anställda kontrollörer, oavsett att de icke på sätt är föreskrivet i 26 § 1 mom. av ordningsstadgan rörande sockerbeskattningen avlagt mogenhetsexamen eller examen från tekniskt läroverk. Kontrollstyrelsen är i tillfälle att meddela, att — långt ifrån

att några olägenheter ur kontrollens synpunkt skulle hava uppkommit av det sålunda tillämpade förfaringssättet — ifrågavarande förste kontrollörer fullgjort sina åligganden på ett i allo tillfredsställande sätt.

Vidkommande anmärkningen, att förmannen för kontrollpersonalen måste kunna fritt röra sig i fabriken och att denna omständighet skulle kunna medföra svårigheter för en kontrollör-förman att bestrida sina egentliga kontrollörsgöromål, är det ju visserligen riktigt, att den kontrollör, som har vakthållning å sockerloftet, icke utan vidare kan lämna sin plats. Vid de tillfällen, då den tilltänkte kontrollören-förmannen är placerad å nämnda post och han på grund av sitt förman-skap nödgas att för någon stund avlägsna sig därifrån, står ju emellertid den möjligheten öppen att låta någon av de övriga vid fabriken tjänstgörande kontrollörerna tillfälligtvis övertaga vakthållningen å loftet.

Vad angår invändningen, att kontrollören-förmannen icke skulle kunna upprätthålla erforderlig disciplin bland kontrollpersonalen, torde faran härför icke böra överskattas.

Kontrollörerna skola enligt av kontrollstyrelsen meddelade särskilda föreskrifter rörande kontrollen i sockerfabrikerna tjänstgöra i medeltal 8 timmar om dagen. På grund därav att någon viss *daglig* tjänstgöring icke är föreskriven, har den anordningen allmänt vedertagits, att kontrollörerna vissa dagar tjänstgöra längre tid än 8 timmar men i stället äro helt lediga under vissa periodiskt återkommande fridagar. Om t. ex. en kontrollör under 2 dagar tjänstgjort sammanlagt 24 timmar, kan han erhålla fridag den tredje dagen, då medeltalet av tjänstgöringstiden under de tre dagarna i allt fall blir 8 timmar. Dagarvode utgår i ett dylikt fall naturligen för 3 dagar. Denna anordning skulle måhända kunna anföras såsom ett skäl *mot* förslaget om förmanskapets uppdragande åt en av kontrollörerna, ty — så kan man fråga — hur skall förfaras, då förmannen-kontrollören har fridag? Ett dylikt inkast torde dock icke vara av någon mera vägande beskaffenhet. Då kontrollören-förmannen vare sig på grund av att han har fridag eller av annan anledning är frånvarande från fabriken, kan nämligen någon av de övriga kontrollörerna vid fabriken inträda såsom hans ställföreträdare och övertaga såväl övervakandet av kontrollarbetet som ock bestridandet av sådana till förmanskapet hörande göromål, som ej tåla uppskov. Redan under nuvarande förhållanden torde en motsvarande anordning icke vara sällsynt vid sådana tillfällen, då vederbörande förste kontrollör av en eller annan anledning är hindrad att infinna sig till tjänstgöring.

Kontrollstyrelsen anser således, att de åligganden, som tillkomma förste kontrollören vid råsockerfabrik, utan alltför stora olägenheter kunna överflyttas på någon av de vid fabriken tjänstgörande kontrollörerna, vilken skulle utöva förman-skap för kontrollpersonalen därstädes. Huruvida härtill skall utses någon av de redan förut vid fabriken anställda kontrollörerna eller om för ändamålet någon raffinaderikontrollör skall inkallas till tjänstgöring vid råsockerbruket, torde böra avgöras allt efter omständigheterna i det enskilda fallet.

Det skulle kunna ifrågasättas att i sammanhang med en dylik förändring i en eller annan form återinföra en periodisk inspektion av kontrollen vid råsockerfabrikerna, liknande den inspektion, som, på sätt ovan omformäls, före tillverkningsåret 1908—1909 utövades av vederbörande överkontrollörer. Kontrollstyrelsen anser emellertid en sådan anordning vara obehövlig. Styrelsen har ytterligare styrkts i denna sin uppfattning genom de under innevarande tillverkningsår vunna

erfarenheterna beträffande det sätt, varpå de efter vederbörlig dispens till förste kontrollörer förordnade kontrollörerna skött sina åligganden. Styrelsen vill även erinra, att råsockerfabrikerna givetvis i allt fall komma att för framtiden liksom hittills vara underkastade inspektion av vederbörande överingenjör i kontrollstyrelsen, som enligt föreskrift i den för styrelsen gällande instruktion har till uppgift, bland annat, att årligen inspektera sockerfabrikerna.

Beträffande det tredje ovan angivna alternativet för vinnande av inskränkning i förste kontrollörernas antal — vilket alternativ avsåg en sammanslagning i kontrollhänseende av två eller flera fabriker under en gemensam förste kontrollör — yttrar kontrollstyrelsen:

Gemensam
förste
kontrollörer
för flera
fabriker.

Kontrollstyrelsen har låtit noggrant utreda möjligheten att praktiskt genomföra denna tanke. Då emellertid styrelsen, på sätt i det föregående omförmäls, kommit till den slutsatsen, att förste kontrollörstjänsterna vid råsockerbruken kunna helt och hållet indragas, torde det icke vara erforderligt att här närmare ingå på frågan om anordnande av förste kontrollörsbefattningar gemensamma för flera fabriker. Styrelsen vill endast tillkännagiva, att den i sistberörda hänseende verkställda utredningen givit vid handen, att förste kontrollör vid raffinaderi icke skulle kunna samtidigt tjänstgöra i nämnda egenskap även vid råsockerfabrik, att tillsynen vid två råsockerfabriker i vissa särskilda fall skulle kunna handhas av en gemensam förste kontrollör, att emellertid under nu rådande kommunikationsförhållanden en sådan anordning endast undantagsvis läte sig genomföras, att varje sammanslagning i kontrollhänseende av två råsockerfabriker skulle medföra en besparing för statsverket av allenast omkring 300 kronor årligen, samt att inga andra fördelar men däremot vissa olägenheter skulle följa av förevarande förslags förverkligande.

Kontrollstyrelsens föreliggande förslag angående indragning av förste kontrollörsbefattningarna vid råsockerfabrikerna har vunnit understöd av en bland de av styrelsen tillkallade sakkunniga. De båda övriga sakkunniga hava däremot förklarat sig icke kunna biträda förslaget. Någon närmare motivering härför har icke andragits i vidare mån än att båda dessa sakkunniga åberopat risken av ett försvagande av kontrollens effektivitet, varjämte den ene av dem uttalat sin förvissning, att förslagets förverkligande skulle öka kontrollens hindrande inflytande på industriens befogade rörelsefrihet.

Kontrollsty-
relsens sak-
kunniga.

Två av kontrollstyrelsens ledamöter hava i förevarande fråga tillkännagivit skiljaktiga meningar.

Reservationer
inom kontroll-
styrelsen.

Till styrelsens protokoll för den 6 december 1918 yttrade föredraganden i ärendet, ledamoten Arnell:

Då jag deltagit i de föregående yttranden, som kontrollstyrelsen avgivit angående motionärens förslag (motion nr 152 1912 och nr 131 1913) att inskränka antalet förste kontrollörsbefattningar, och icke funnit anledning frågå vad i dessa

yttranden anförts mot förslaget, så vill jag, då motion i samma syfte väckts för tredje gången och då kontrollstyrelsen nu ansett sig böra tillstyrka densamma, anmäla min från kontrollstyrelsen avvikande mening och i samband därmed göra följande erinringar.

Kontrollstyrelsen föreslår, att förste kontrollörsbefattningarna vid råsockerfabrikerna skola indragas och att i stället en av kontrollörerna skall, jämte det att han tjänstgör som kontrollör, vara förman för de övriga och fullgöra förste kontrollörens åligganden.

Styrelsen finner visserligen, att det kan vara förenat med en viss olägenhet, att förmannen-kontrollören — när han är i tjänstgöring som kontrollör — icke utan vidare kan lämna sin post, och styrelsen erkänner, att hans egenskap av förman kan under vissa omständigheter nödvändiggöra hans närvaro å annat ställe i fabriken.

Då kontrollstyrelsen tror sig kunna undanröja dessa olägenheter genom att förmannen-kontrollören, då han måste av någon anledning lämna sin post, tillkallar någon av de övriga vid fabriken tjänstgörande kontrollörerna att tillfälligtvis övertaga hans post, så visar detta, att varken kontrollstyrelsen eller den av de av styrelsen tillkallade sakkunniga, som närmast representerat kontrollörskåren, och vilken är den som vid sakkunnigas sammanträde yrkat på ifrågavarande reform, äro fullt förtrogna med det sätt, varpå kontrollen vid en råsockerfabrik fungerar. Bemälda sakkunniga har för övrigt själv aldrig tjänstgjort vid råsockerfabrik.

Nu är det emellertid så, att de kontrollörer, som äro i tjänstgöring vare sig på loftet eller vid utlastning eller vid bevakningen av centrifugrummet, icke kunna, utan att i hög grad äventyra kontrollens effektivitet, lämna sin post så länge deras skift varar.

Någon annan än de, som äro i tur att uppehålla den ena eller den andra posten, kan förmannen-kontrollören icke anlita att tillfälligtvis övertaga hans post, utan att den ifrågavarande kontrollörens post tillfälligtvis blir obesatt. Någon av de övriga vid fabriken anställda kontrollörerna kan han icke räkna på, då dessa hava fritid, och den vilja de nog använda på annat sätt än att stå till reds för att avlösa förmannen. En del resa under fritiden till sina närbelägna hem, en del kunna vara upptagna av andra enskilda angelägenheter. Kontrollörsbefattningarna vid en råsockerfabrik äro ju av så tillfällig beskaffenhet, att man ej kan fordra av en person, som anställts där som kontrollör, att han under tjänstgöringsperioden skall avstå från att under fritid sköta sina enskilda angelägenheter.

Enligt min bestämda uppfattning, vilken även hävdats i kontrollstyrelsens föregående utlåtanden, kan det ej vara förenligt med en god kontroll, att den, som närmast har att svara för kontrollen, skall hava någon skyldighet till bunden tjänstgöring som kontrollör.

Skall det sålunda vara en förman, bör han endast vara förman, och blir då ersättandet av förste kontrollörerna med förmän endast en titel- och kompetensfråga.

Nu har erfarenheten visat, att man i många fall utan olägenhet kunnat giva efter på de i förordningen stipulerade kompetensfordringarna, men kan jag däri icke finna någon anledning att nu sätta ned fordringarna. Det är givetvis bra, särskilt ur disciplinär synpunkt, om de kunna hållas uppe, och Kungl. Maj:t kan ju gent emot dugliga, erfarna och pålitliga kontrollörer utan risk pruta av på kompetensvillkoren.

Beträffande den föreslagna anordningen med förmannen-kontrollören och de betänkligheter, kontrollstyrelsen förut uttalat, att disciplinen skulle slappas, så anser kontrollstyrelsen nu, att faran härför icke torde böra överskattas.

Gent emot denna kontrollstyrelsens nuvarande optimistiska uppfattning är jag i tillfälle att anföra några uttalanden från kontrollörerna själva vid några råsockerfabriker.

När jag under innevarande kampanj började mina inspektionsresor i södra Sverige, ville jag med stöd av den befogenhet, som 10 § i instruktionen för kontrollstyrelsen den 17 december 1909 lämnar ledamot, begagna tillfället att få en uppfattning av kontrollörernas ställning till det föreliggande förslaget, och kvarlämnade jag vid min avresa från de olika fabrikena till en av kontrollörerna följande skriftligt uppsatta frågor med begäran, att kontrollörerna skulle skriftligen meddela mig sina åsikter. Frågorna lydde sålunda:

»Har Ni funnit nuvarande anordningen av kontrollen med en förste kontrollör och visst antal kontrollörer olämplig; och skulle Ni anse det i något avseende bättre, om en av kontrollörerna, jämte det han skulle tjänstgöra som sådan, förordnades som förman med skyldighet att fullgöra förste kontrollörs åligganden?»

Från 14 av de 15 råsockerfabriker, jag besökt, hava svar ingått, och äro svaren från 13 av dessa fabriker, representerade av 64 kontrollörer, liktydiga med ett tydligt nej till de framställda frågorna. Vid den 14:e fabriken, Jordberga, med 4 kontrollörer, framhålla kontrollörerna, att förste kontrollörstjänsten utan olägenhet kan bestridas av en såsom förman därtill förordnad kontrollör, men ligger häri ej något direkt svar på de framställda frågorna.

Sedan av svaren vissa motiveringar återgivits, anförde ledamoten Arnell vidare, att kontrollörernas samstämmiga uttalande mot det av kontrollstyrelsen framlagda förslaget vore rätt märkligt, då man betänkte, att förslagets genomförande ju alltid komme att medföra en rent ekonomisk fördel för den, som bleve förordnad till förman, och uttalade till sist, i nu ifrågavarande ämne, följande:

Skulle kontrollstyrelsens förslag, att en förmankontrollör borde ersätta förste kontrollörerna genomföras, anser jag mig för min del, om kontrollens effektivitet ej skall äventyras, böra yrka på tillsättandet av en kontrollör till vid varje fabrik, och har jag därför icke anledning yttra mig något om den besparing, som enligt kontrollstyrelsens utredning skulle åstadkommas genom förste kontrollörsbefattningens indragande vid råsockerfabrikerna.

Den andra reservanten inom kontrollstyrelsen, ledamoten Lagergren, har med åberopande av ledamoten Arnells uttalande ej tilltrött sig att, för vinnande av en ringa och kanske oviss besparing, tillråda förslaget att ersätta förste kontrollörerna vid råsockerfabrikerna med kontrollörer såsom förmän.

Chefen för kontrollstyrelsen, överdirektör Zethelius har, med anledning av vad i ledamoten Arnells omförmälda reservation anförts, gjort följande särskilda uttalande vid ärendets behandling inom styrelsen:

Kontroll-
styrelsens
chef.

Överingenjör Arnell har uppenbarligen tillmätt stor betydelse åt den av honom föranstaltade enquäten bland råsockerkontrollörerna. Häremot vill jag framhålla, att denna enquête icke har direkt avseende på förevarande spörsmål utan går helt och hållet på sidan om saken. De till kontrollörerna framställda frågorna avse. huruvida kontrollörerna funnit *den nuvarande anordningen av kontrollen olämplig* och huruvida de skulle anse det i något avseende *bättre*, om en av kontrollörerna förordnades till förman med skyldighet att fullgöra förste kontrollörs åligganden. Denna formulering av frågorna tyder på en missuppfattning av orsakerna till och innebörden av den utav kontrollstyrelsen nu föreslagna anordningen. Varken i de av vederbörande motionär eller av riksdagen uti ämnet gjorda uttalandena eller i det utav kontrollstyrelsen nyss beslutade utlåtandet förekommer nämligen någon antydning om att den nuvarande anordningen av kontrollen ansetts *olämplig* eller att den ifrågavarande omorganisationen av kontrollen skulle leda till en i och för sig *bättre* kontroll. På sätt av styrelsens utlåtande nogsam framgår, har ju frågan om indragning av förste kontrollörsbefattningarna vid råsockerfabrikerna ursprungligen uppkommit av ekonomiska skäl, d. v. s. i syfte att åstadkomma en besparing för statsverket. En annan omständighet, som för kontrollstyrelsen varit av tungt vägande betydelse vid styrelsens ståndpunktstagande till berörda förslag, är den i utlåtandet omförmälda svårigheten att erhålla kompetenta sökande till ifrågavarande förste kontrollörsbefattningar. Då kontrollstyrelsen på grundval av den utredning, som förekommer i utlåtandet, funnit den föreslagna ändrade anordningen *möjlig* att genomföra, har styrelsen av nyss angivna orsaker — det ekonomiska skälet och svårigheten att erhålla lämpliga och kompetenta förste kontrollörer — ansett sig böra biträda förslaget. Vad som i förevarande avseende haft betydelse är, huruvida detta förslag är ägnat att tillgodose behöriga anspråk i fråga om en *fullt effektiv kontroll*; och denna fråga har styrelsen funnit sig kunna besvara jakande.

Vad angår reservantens invändningar mot det i utlåtandet framställda förslaget, att kontrollören-förmannen skulle i vissa fall anlita någon av de övriga vid fabriken tjänstgörande kontrollörerna såsom sin ställföreträdare, vill jag erinra om, att i 13 § 4 mom. av förordningen angående beskattning av socker förutsättes, att förste kontrollör kan äga en ställföreträdare, varmed helt visst åsyftats person, som tillika har anställning såsom kontrollör vid vederbörande fabrik. Vidare stadgas i 20 § 1 mom. av de utav kontrollstyrelsen meddelade särskilda föreskrifter rörande kontrollen i sockerfabrikerna, att, om förste kontrollören avlägsnar sig från fabriken under dagen, medan arbete där pågår, han bör uppdraga åt någon av de tjänstgörande kontrollörerna att under tiden vara ställföreträdare. Detta stadgande motsvarar det förfaringssätt, som ansetts böra ifrågakomma, då kontrollör-förman av en eller annan anledning nödgas lämna sin post.

Av de i ärendet hörda myndigheter, vilkas verksamhetsområden beröras av föreliggande förslag, hava länsstyrelserna i Visby, Karlskrona, Kristianstad och Halmstad avstyrkt förslaget.

Länsstyrelsen i Visby yttrar följande:

Länsstyrelsen
i Visby.

Vid Roma sockerfabrik, den enda i Gottlands län befintliga, är kontrollen så anordnad, att fem kontrollörer tjänstgöra i olika vakter, så att alltid två äro samtidigt sysselsatta, den ene vid den inre och den andre vid den yttre bevakningen. Ett ersättande av förste kontrollören med en av kontrollörerna i egenskap

av kontrollörsförmän komme att medföra antingen, att denne bleve av den egentliga bevakningstjänsten för mycket bunden för att lämpligen kunna utöva den hittills på förste kontrollören ankommande allmänna tillsynen och redovisningen, eller ock att under förutsättning, att tjänstgöringen skulle hållas vid i medeltal 8 timmar i dygnet, ytterligare en kontrollör behövde anställas. Den genom den föreslagna omorganisationen vunna besparingen bleve i så fall obetydlig.

Kungl. Maj:ts befallningshavande anser sig därför sakna anledning tillstyrka densamma.

Länsstyrelsen i Karlskrona anför:

Enär i Blekinge län endast finnes en råsockerfabrik i Karlshamn, där råsockertillverkningen bedrives ett par månader under året, kan förslaget innebörd endast i ringa grad härav bedömas. Vid nämnda fabrik användas för varje tillverkningsdygn fem kontrollörer med tjänstgöring tvenne samtidigt under de två dagskiftena och endast en under nattsiftet. Att samtidigt någon av dessa kontrollörer skulle kunna tjänstgöra som kontrollörsförmän och fullgöra de åligganden, som hittills ålegat förste kontrollören, torde väl näppeligen från effektiv kontrollsynpunkt vara lämpligt, fastän det å andra sidan ej kan förnekas, att det arbete, som nu utföres av förste kontrollören, kräver rätt kort arbetstid, och hans avlöning därför blir alltför hög i förhållande till det utförda arbetet.

*Länsstyrelsen
i Karlskrona.*

Länsstyrelsen i Kristianstad uttalar sig sålunda:

Såvitt länsstyrelsen kan finna, kan den i fråga om indragning av förste kontrollörsbefattningarna vid råsockerfabrikerna, lämnade utredningen näppeligen, gentemot vad kontrollstyrelsens tekniske ledamot härom anført, anses giva vid handen annat än att genomförandet av kontrollstyrelsens förslag i denna del skulle menligt inverka på kontrollen vid råsockerfabrikerna.

*Länsstyrelsen
i Kristianstad.*

Länsstyrelsen finner sig fördenskull ej kunna tillstyrka bifall till kontrollstyrelsens ifrågavarande förslag.

Länsstyrelsen i Halmstad anför:

Då den besparing, som för statsverket skulle uppkomma genom indragning av förste kontrollörsbefattningarna vid råsockerfabrikerna, synes vara skäligen obetydlig och icke kunna uppväga de olägenheter, som kunna tänkas uppkomma genom den mindre effektiva kontroll, som vid fabrikerna nödvändigt skulle bli följden av den föreslagna indragningen i det nuvarande kontrollsystemet, finner länsstyrelsen föreliggande förslag icke böra vinna godkännande.

*Länsstyrelsen
i Halmstad.*

Länsstyrelserna i Linköping och Kalmar hava däremot icke haft något att erinra mot förslaget, och länsstyrelsen i Malmö har tillstyrkt detsamma med följande motivering:

Vad angår frågan om indragning av förste kontrollörsbefattningarna vid råsockerfabrikerna samt inrättande i stället av kontrollörsförmän, vågar Kungl. Maj:ts befallningshavande, utan att vara sakkunnig i fråga om kontrolltekniken, likaväl ifrågasätta, huruvida icke de tekniskt sakkunniga något överdrivit farhågorna beträffande bristande effektivitet i kontrollavseende. Man får ju komma ihåg att under normala förhållanden med riklig tillgång på raffinadsocker — och det är ju

*Länsstyrelsen
i Malmö.*

för normala förhållanden som förevarande lagstiftning är avsedd — något egentligt intresse icke kan förefinnas att obehörigen bortföra råsocker vare sig från tillverkarens sida eller från den vid sockerfabriken anställda personalens. För att vara tillräckligt effektiv synes kontrollen vid råsockerfabrikerna således knappast behöva vara tekniskt lika fullkomlig vid dessa fabriker som vid raffinaderierna. Men härmed må nu förhålla sig huru som helst, och hur obetydlig den egentliga besparingen genom den föreslagna ändringen än må te sig, tillåter sig Kunql. Maj:ts befallningshavande likväl i underdånighet förorda förslaget i denna del. Det är nämligen obestriddt, dels att svårigheter möta vid rekryteringen av förste kontrollörsbefattningarna vid råsockerfabrikerna med fullt kompetenta sökande, dels ock att kompetensen utan fara kan efterlåtas. Vid sådana förhållanden synes det enda naturliga vara att jämväl i författningen efterlåta kompetensen samt antaga vanliga kontrollörer att övertaga ledningen av kontrollen vid dessa fabriker.

Departementschefen.

Frågan om indragning av förste kontrollörsbefattningarna vid råsockerfabrikerna synes hava mött betänkligheter särskilt från kontrollteknisk synpunkt. Jag kan emellertid icke finna annat än att det här i främsta rummet gäller en ren kompetensfråga. Såvida kontrollen vid råsockerfabrikerna kan anses bli lika god, om förmanskapet för kontrollörerna vid råsockerfabrik uppdrages åt en person med vanlig kontrollörsutbildning, som om detsamma omhänderhaves av en person med förste kontrollörs utbildning, måste därmed ock vara klart, att indragningen kan ske. Nu lär icke från något håll kunna med fog påstås, att icke förste kontrollörskompetensen kan efterlåtas vid råsockerfabrikerna, vilket ock i stor omfattning redan praktiserats på grund av brist på sökande till förste kontrollörsbefattningarna vid dessa fabriker. Vid sådant förhållande synes mig uppenbart, att kompetensfordringarna icke heller i författningen böra uppehållas, och det kan icke anses annat än lämpligt, att kompetensskillnaden framgår genom olika benämningar: förste kontrollör vid raffinaderi och förman vid råsockerfabrik.

För det fall att kontrollören-förmannen icke besitter tillräckliga insikter i verkställandet av analyser å melass finner jag lika med kontrollstyrelsen föreskrift böra meddelas därom, att undersökningen skall verkställas genom styrelsens försorg. Emellertid håller jag före, att bestämmelser härom närmast höra hemma i ordningsstadgan rörande sockerbeskattningen. Jag har fördenskull i det av mig förordade förslaget till ändringar i förordningen angående beskattningen av socker upptagit 29 § med samma lydelse som den hittills haft, med iakttagande dock av en utav förste kontrollörsbefattningarnas indragning vid de fristående råsockerfabrikerna föranledd redaktionell jämkning. Jag förutsätter emellertid härvid, att i ordningsstadgan införes förslagsvis följande bestämmelse.

9 §.

1. — — — —.

2. Prövar kontrollstyrelsen, att kontrollör-förman icke besitter tillräckliga insikter i verkställandet av analyser å melass äger kontrollstyrelsen föreskriva, att erforderliga prov skola försedda med kontrolltjänstemannens och tillverkarens sigill insändas till kontrollstyrelsen för verkställande av undersökning.

3. Närmare bestämmelser — — — — kontrollstyrelsen.

Betänkligheterna mot indragningen hava emellertid väsentligen mött därutinnan, att förmannen för kontrollörerna skulle hava att utöver förmanskapets utövande tillika fullgöra vanlig kontrollörstjänst. Ingen lär emellertid vilja göra gällande, att enbart förmanskapets utövande vid råsockerfabriker skulle giva ens tillnärmelsevis full sysselsättning för en person. Redan detta förhållande synes kräva, att förmannen vid sidan av förmanskapet gives annan sysselsättning. Hans prestige såsom förman, om han eljest är lämplig för befattningen, torde icke i något avseende lida därpå, att han har full sysselsättning, delvis likartad med övriga kontrollörers.

Huruvida och i vad mån en befattning vid kontrollen å varje råsockerfabrik kan genom den ifrågasatta anordningen helt inbesparas, får ju bero på förhållandena vid de olika råsockerfabrikerna. Jag kan emellertid icke undgå att dela den mening, som under frågans förberedelse framkommit, nämligen att kontrollen vid råsockerfabrikerna kan göras fullt tillfredsställande utan att behöva bliva tekniskt lika fullkomlig som vid raffinaderierna. Intresset att från råsockerfabrik bortföra socker måste givetvis vara mindre än som bör antagas vara förhållandet vid raffinaderi, och detta torde gälla både i fråga om tillverkaren och beträffande andra personer, som äga befattning med fabrikationen.

II. Beredande av fastare anställning åt vissa kontrollörer vid sockertillverkningen.

I fråga om beredande av fastare anställning åt vissa kontrollörer yttrades i förevarande motion (II: 26) vid 1917 års riksdag följande: *Motionen vid
1917 års
riksdag.*

Hela kontrollväsendet har ju ursprungligen ansetts vara förbehållet åt militärer i tjänst eller före detta sådana, och kan i viss mån ge en antydning om verkningen av den mycket omtalade civilanställningen. En titt på anställningslistorna giver vid handen, att ännu äro fördettingarna i majoritet. Emellertid har omläggningen av sockerkontrollen i högst väsentlig grad förändrat förhållandena,

särskilt inom denna gren av kontrollen. Av omständigheternas makt ha allt flera och flera vunnit anställning, vilkas hela utkomst för sig och familjen vilar utslutande på deras kontrollverksamhet.

Det är uppenbart, att särskilt denna grupp av kontrollörerna mera kännbart beröres av eventuella rubbningar i arbetets dagliga utförande, än de av deras kamrater, som genom pensioner eller andra inkomster kunna täcka den genom tvångsledighet uteblivna inkomsten.

Vid inträffad arbetsminskning har kontrollledningen under senare tid fördelat det tillgängliga arbetet mellan samtliga kontrollörer. Denna åtgärd, som jag förmodar tillkommit uti bästa avsikt, kan dock leda till synnerligen obehagliga konsekvenser just för dem, som icke äga någon annan inkomst än den deras kontrollverksamhet giver dem.

Föranledes arbetslösheten därav, att vid råsockerfabrik anställd förste kontrollör efter kampanjens slut skall beredas sysselsättning vid raffinaderi såsom kontrollör på de förutvarande kontrollörernas bekostnad, då måste jag säga, att det föreligger grundad anledning till misstämning över den sålunda påtvungna arbetsledigheten, och talande skäl föreligga för vidtagande av åtgärder, varigenom tryggare anställningsvillkor kunna givas de till tjänstären äldsta kontrollörerna, vilka med gott vitsorå fullgjort dem åliggande tjänst.

Riktigast synes det mig, om ett visst antal kontrollörer uppfördes på stat; emellertid har ett sådant yrkande näppeligen utsikt att nu vinna riksdagens bifall. Jag inskränker mig därför till en framställning om huruvida det icke skulle kunna ordnas så, att de äldre kontrollörerna kunde i så måtto beredas en fastare anställning, att de vid inträffande indragningar ägde företrädesrätt till arbetsanställning.

Motionären hemställde, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t ville låta undersöka, huruvida icke vid varje sockerraffinaderi ett visst antal kontrollörer kunde beredas en fastare anställning, varigenom särskilt de, som under en följd av år med gott vitsord utfört sin tjänst och som saknade annan inkomst än den de åtnjöte av sin kontrollverksamhet, vid inträffad indragning av kontrollpersonal måtte äga företräde till arbete.

Riksdagen anförde uti sin till Kungl. Maj:t avlätna skrivelse i ämnet, att riksdagen, utan att hava velat i frågans förevarande läge taga ställning till densamma, funnit de framförda synpunkterna vara av den beskaffenhet, att en utredning av hithörande förhållanden kunde vara motiverad.

Den av kontrollstyrelsen i berörda hänseende verkställda utredningen — vars närmare innehåll jag av anledning, som jag strax skall nämna, här förbigår — har givit till resultat, att de framkomna önskemålen om beredande av en fastare anställning i mening av årstjänstgöring för ett visst antal kontrollörer vid varje raffinaderi böra i möjligaste mån tillmötesgå. Styrelsen har föreslagit, att för detta ändamål skulle tillämpas följande principer:

Riksdagen
1917.

Kontroll-
styrelsen.

Kontrollör skall förordnas av kontrollstyrelsen, som tillika bestämmer hans tjänstgöringsställe och den ordning, vari han skall inkallas till tjänstgöring.

För sistnämnda ändamål skall för varje fabrik uppgöras en turlista, å vilken kontrollörerna uppföras i ordning efter tjänsteålder. Dessa turlistor skola lända till efterrättelse vid kontrollörernas inkallande, så att den, som står högre på turlistan, inkallas före den, som står lägre på listan; vid återkallelser iakttages den motsatta ordningen.

Härav blir en följd, att vid varje raffinaderi de i tjänsten äldsta kontrollörerna komma att vara inkallade till tjänstgöring under hela året. Dessa, som alltså få en mera stadigvarande anställning, komma att till antalet bliva så många, som erfordras för samtidig tjänstgöring under de tider av året, då behovet av kontrollpersonal vid raffinaderiet är som minst.

Till kontrollör vid raffinaderierna i Arlöv och Landskrona skall för framtiden som regel endast utses person, som förut tjänstgjort såsom förste kontrollör eller kontrollör vid råsockerfabrik, med företräde för den, som under längre tid varit anställd i kontrollens tjänst.

Det av kontrollstyrelsen sålunda framlagda förslaget kan till väsentliga delar förverkligas genom vidtagande av vissa ändringar i den av Kungl. Maj:t den 23 juli 1908 utfärdade ordningsstadgan rörande sockerbeskattningen. Endast i en punkt påkallas riksdagens medverkan för förslagets genomförande. Jag syftar härmed på ifrågasatt överflyttande från länsstyrelserna till kontrollstyrelsen av befogenheten att förordna kontrollörer. Detta spörsmål torde böra nu upptagas till prövning, medan däremot frågan om de erforderliga ändringarna i berörda ordningsstadga torde böra bliva föremål för närmare behandling, först sedan det visat sig, huruvida förslaget om en inskränkning av antalet förste kontrollörer vinner riksdagens bifall. Det är av denna anledning jag icke ansett nödigt att för närvarande lämna någon närmare redogörelse för den tämligen vidlyftiga utredning, som ligger till grund för kontrollstyrelsens förslag angående fastare anställning för en del av kontrollpersonalen ävensom till omreglering av kontrollörernas tjänstgöringsförhållanden. I avseende å denna utredning tillåter jag mig hänvisa till sid. 23—30 i styrelsens tryckta utlåtande.

Under förevarande punkt ämnar jag således taga ställning allenast till frågan om

Departementsschefen.

Kontrollörstjänsternas tillsättning.

Enligt 25 § 3 mom. av förordningen angående beskattning av socker utses kontrollörer av Kungl. Maj:ts befallningshavande. Närmare föreskrifter rörande tillsättning av kontrollörsbefattningarna återfinnas i 28 § av ordningsstadgan rörande sockerbeskattningen.

Gällande bestämmelser.

Jämlikt sistnämnda författningsrum skall ansökning till kontrollörsbefattning före den 1 juli inlämnas till Kungl. Maj:ts befallningshavande.

Inom län med en eller två sockerfabriker skola ansökningshandlingarna ofördröjligen efter ansökningstidens utgång överlämnas till vederbörande förste kontrollör, vilken det åligger att före den 15 juli till Kungl. Maj:ts befallningshavande avgiva skriftligt förslag till kontrollörsförordnande.

Inom län med flera än två sockerfabriker skall efter ansökningstidens utgång genom Kungl. Maj:ts befallningshavandes försorg förteckning över inkomna ansökningar skyndsamt tillställas envar av förste kontrollörerna inom länet, vilka samtidigt därmed kallas att under förra hälften av juli månad å dag, som av Kungl. Maj:ts befallningshavande tillika utsättes, sammanträda inför befallningshavanden för avgivande av förslag rörande tillsättande av kontrollörer. Förslag skola, med ledning av ansökningshandlingarna, skriftligen uppgöras och därefter vid sammanträdet överlämnas till Kungl. Maj:ts befallningshavande. Förste kontrollör, som är förhindrad att efter kallelse infinna sig, skall till befallningshavanden insända motsvarande förslag. Finnes å de ingivna förslagen samma sökande upptagen såsom förordad av två eller flera förste kontrollörer och varder han till kontrollör utsedd, bestämmer Kungl. Maj:ts befallningshavande tillika, under vilken förste kontrollör han i första hand bör tjänstgöra.

Kontrollörerna vid brännvins- och malt-dryckstillverkningen.

Vad den utnämmande myndigheten angår, må erinras, att jämväl de vid brännvins- och malt-dryckstillverkningen anställda kontrollörerna sedan gammalt förordnats av Kungl. Maj:ts befallningshavande men att — enligt vad motiven till den år 1907 genomförda omorganisationen av kontrollen över tillverkningsavgifterna utvisa — den tanken varit uppe att överflytta utseendet och förordnandet av sistnämnda kontrollörer från länsstyrelserna till den centrala kontrollmyndigheten. På sätt framgår av det vid Kungl. Maj:ts proposition nr 79 till 1907 års riksdag fogade utdraget av statsrådsprotokollet över finansärenden den 5 februari 1907, yttrade vederbörande departementschef i nyssberörda hänseende, att det kanhända varit mest i konsekvens med vad han då föreslagit i fråga om den centrala kontrollmyndighetens befattning med kontrollörsdistrikten att överflytta utseendet och förordnandet av kontrollörerna från länsstyrelserna till nämnda centralmyndighet. Departementschefen hade emellertid ej velat föreslå denna förändring, enär det med avseende på den större personalkännedom, som länsstyrelserna besatte, syntes vara mest ändamålsenligt att fortfarande låta dem tillsätta kontrollörerna efter förslag av vederbörande överkontrollör.

Kontrollstyrelsen, vilken, såsom jag redan nämnt, förordnat, att rätten att utse kontrollörer vid sockertillverkningen måtte överflyttas på styrelsen, har — efter en erinran om ej mindre de i ämnet nu gällande bestämmelserna än även nyssberörda uttalande i kungl. propositionen nr 79/1907 — till stöd för sitt berörda förslag andragit följande:

Enligt kontrollstyrelsens mening måste den nu rådande anordningen av flera skäl anses olämplig. Först och främst lär det väl icke kunna bestridas, att det är ur principiell synpunkt oegentligt, att den myndighet, kontrollstyrelsen, som ytterst bär ansvaret för sockerkontrollen, icke äger något inflytande på valet av de personer, som närmast skola utöva denna kontroll. Hänsynen till länsstyrelsernas »större personalkännedom» torde icke utgöra tillräcklig anledning att låta nyssnämnda principiella oegentlighet vidare kvarstå, i all synnerhet som denna personalkännedom åtminstone numera icke lär vara tillräckligt omfattande för att kunna anses innebära avsevärt större garantier för en god rekrytering av kontrollörskåren, än om utnämningsrätten låge i kontrollstyrelsens hand.

Härtill kommer, att även praktiska skäl tala för en överflyttning av utnämningsrätten till sistnämnda myndighet. För att tillmötesgå önskemålen om beredande av en fastare anställning för vissa kontrollörer har kontrollstyrelsen föreslagit, att styrelsen skulle tilldelas viss bestämmanderätt rörande kontrollörernas indelning och tjänstgöring. Det är styrelsens bestämda uppfattning, att hithörande frågor skulle låta sig lösas efter mera enhetliga och lämpliga principer, om även utnämningsrätten tillhörde styrelsen.

Slutligen torde böra i detta sammanhang erinras om det uttalande i förevarande ämne, som förekommer i löneregleringskommitténs den 8 juni 1917 avgivna yttrande över gjorda framställningar om rätt till viss kostnadsfri ledighet för kontrollörerna vid sockerraffinaderierna i riket. Kommittén, som i nämnda yttrande förordnat bemyndigande för kontrollstyrelsen att bevilja ifrågavarande kontrollörer viss kostnadsfri ledighet för tillverkningsår, har samtidigt förklarat, att, därest vad kommittén förordnat vunnit statsmakternas bifall, det syntes vara naturligast, att förordnandet av kontrollörer överflyttades till kontrollstyrelsen. Tillika har kommittén yttrat, att det ville förefalla kommittén, att vissa enhetliga synpunkter lättare skulle kunna tillgodoses, därest det tillkomme kontrollstyrelsen att förordna kontrollörerna.

Kontrollstyrelsen frambåller vidare, att den omständigheten, att kontrollörerna vid brännvins- och maltdryckstillverkningen skulle komma att allt fortfarande utses av länsstyrelserna, icke torde böra stå hindrande i vägen för det nu framlagda förslaget. Frågan om en motsvarande ändring i avseende å sistnämnda kontrollpersonal syntes, enligt styrelsens mening, lämpligen böra upptagas till behandling framdeles i sammanhang med en mera allmän revision av brännvins- och malt-dryckstillverkningsförordningarna.

Härefter yttrar styrelsen:

Vid bifall till vad kontrollstyrelsen nu föreslagit torde det få anses lämpligt,
Bihang till riksdagens protokoll 1919. 1 saml. 180 häft. (Nr 208.) 5

att motsvarande ändring vidtages beträffande tillsyningsmännen såväl vid fristående råsockerfabriker som vid allmänna sockernederlag, så att även dylika befattningshavare hädanefter skola utses av kontrollstyrelsen. Ehuru väl några särskilda praktiska olägenheter icke äro förknippade med den nuvarande ordningen, enligt vilken tillsyningsmännen skola förordnas av länsstyrelserna, torde det vara att föredraga, att frågan om kontrolltjänstemännens tillsättning nu lösas efter enhetliga principer och att länsstyrelserna alltså helt befrias från sin befattning i berörda avseende.

Ingen av de i ärendet hörda myndigheterna har haft något att erinra mot förevarande förslag. Länsstyrelserna i Kristianstad och Malmö hava särskilt understrukit sin fulla anslutning till detsamma. Den sistnämnda myndigheten yttrar:

*Länsstyrelsen
i Malmö.*

Det är så långt ifrån att länsstyrelsen vill motsätta sig kontrollstyrelsens förslag i denna del, att länsstyrelsen tvärtom anholder att bliva befriad från utseendet av kontrollörer vid sockertillverkningen. Det har nämligen visat sig fullkomligt ohållbart att låta kontrollörernas antagande bero av en myndighet, som numera icke äger någon som helst makt att tillse, att de antagna kontrollörerna också bliva i rätt ordning inkallade till tjänstgöring. Skulle länsstyrelsen bibehållas vid sin befogenhet att tillsätta kontrollörer, måste med nödvändighet krävas en återgång till den förutvarande befogenheten att inkalla kontrollörerna till tjänstgöring. Om så skedde, bleve det för länsstyrelsen möjligt att genomföra rättvisa befordringsprinciper bland de utsedda kontrollörerna, men eljest icke.

*Departement-
schefen.*

Såsom av den nu lämnade redogörelsen framgår, torde det numera icke råda mer än en mening om det olämpliga i att utnämningssrätten beträffande kontrollörerna vid sockerbeskattningen är skild från den myndighet, som har högsta inseedet över kontrollen. Det synes ock vara otvivelaktigt, att överlåtandet till kontrollstyrelsen av befogenheten att utse kontrollörer är ägnat att befrämja tillämpningen av enhetliga grunder vid fördelningen av ifrågavarande befattningshavares tjänstgöring. Härmed är man helt visst inne på den säkraste vägen till åstadkommande av ordning och reda i kontrollörernas tjänstgöringsförhållanden och till beredande för dem av en fastare och tryggare ställning. Jag tillstyrker därför kontrollstyrelsens förslag i nu behandlade del.

Att med rätten att utse kontrollörer jämväl bör följa rätt för kontrollstyrelsen att utse tillsyningsmän vid råsockerfabriker och allmänna sockernederlag är uppenbart.

III. Kontrollpersonalens avlöning m. m.

Ett bifall till förslaget om indragning av förste kontrollörsbefattningarna vid råsockerfabrikerna torde icke nödvändiggjöra annan ändring

i kontrollpersonalens avlöningsförhållanden än en höjning av dagarvodet för de kontrollörer vid sagda fabriker, åt vilka förmanskapet uppdrages. Under förevarande punkt ämnar jag emellertid till behandling upptaga ej blott denna fråga utan även ett par andra spörsmål, som i viss mån sammanhånga med kontrollpersonalens avlöningsförhållanden. Dessa andra frågor avse vissa framkomna förslag om rätt till rese- och traktamentsersättning för förste kontrollörer och kontrollörer-förmän samt om rätt till kostnadsfri ledighet för kontrollpersonalen vid raffinaderierna.

1. I fråga om beredande av tilläggsarvode åt kontrollör-förman har kontrollstyrelsen anfört följande:

Tilläggsarvode åt kontrollör-förman.

Kontrollstyrelsen.

Att den kontrollör vid varje råsockerfabrik, som kommer att övertaga flertalet av de uppgifter, vilka nu åligga vederbörande förste kontrollör, härför bör tillerkännas särskild gottgörelse, är uppenbart. I motionen vid 1917 års riksdag har i sådant avseende föreslagits, att för denna kontrollör dagarvodet, vilket för närvarande utgör 8 kronor, skulle höjas med en krona. En dylik förhöjning synes kontrollstyrelsen väl lågt tilltagen. Då emellertid den bland de av styrelsen tillkallade sakkunniga, som närmast representerat kontrollörskåren, förklarat sig för sin del icke vilja ifrågasätta högre belopp än det, som i motionen föreslagits, har styrelsen saknat anledning att tillstyrka någon ändring härutinnan. Dagarvodet för kontrollör-förman vid råsockerfabrik torde alltså, åtminstone tills vidare, böra bestämmas till 9 kronor.

För att lämna en föreställning om den ekonomiska innebörden av föreliggande förslag vill kontrollstyrelsen nämna, att under tillverkningsåret 1917—1918 det antal dagar, varför arvode utgick till förste kontrollörerna vid samtliga råsockerfabriker, utgjorde tillhoppa 1,335. Dagarvodena belöpte sig alltså till sammanlagt ($1,335 \times 12 =$) 16,020 kronor. Därest under sagda år förste kontrollörerna varit ersatta av kontrollörer-förmän med en extra ersättning av en krona per dag, skulle för statsverkets räkning hava inbesparats ($16,020 - 1,335 =$) 14,685 kronor.

En av de inom kontrollstyrelsen tillkallade sakkunniga har uttalat den meningen, att det föreslagna arvodet för kontrollör-förman inom kort skulle visa sig vara för lågt tilltaget.

Kontrollstyrelsens sakkunniga.

Styrelsens ledamot Arnell, för vars avvikande mening beträffande förslaget om förste kontrollörsbefattningarnas indragning jag förut redogjort anför, att han funnit allmänna meningen bland kontrollörerna vara den, att denna gottgörelse är alltför liten.

Reservant inom kontrollstyrelsen.

Av de i ärendet hörda myndigheterna hava endast länsstyrelserna i Karlskrona och Malmö samt statskontoret uttryckligen berört nu ifrågasvarande spörsmål.

Länsstyrelsen i Karlskrona har anfört, att, därest förste kontrollörstjänsterna vid råsockerfabrikerna indroges, kontrollören-förmannen, som

Länsstyrelsen i Karlskrona.

faktiskt skulle bestrida både en förste kontrollörs göromål och en kontrollörsbefattning, syntes böra åtnjuta förste kontrollörs avlöning.

Länsstyrelsen
i Malmö.

Länsstyrelsen i Malmö har, utan att angiva något belopp, förklarat, att dagarvudet för kontrollören-förmannen borde sättas högre än vad kontrollstyrelsen föreslagit.

Statskontoret har yttrat:

Statskontoret.

Då det av kontrollstyrelsen för kontrollören-förmannen föreslagna dagarvudet, nio kronor, med blott en krona överstiger det till övriga kontrollörer utgående dagarvudet, anser statskontoret för sin del, med hänsyn till den på förmannen lagda ökade arbetsbörda och hans egenskap av befäl över de andra kontrollörerna vid fabriken, den föreslagna arvodesökningen alltför låg och får därför hemställa, att dagarvudet för ifrågavarande befattningshavare må utgå med tio kronor.

Departement-
schefen.

För min del ansluter jag mig i föreliggande fråga till statskontorets uppfattning och förordar alltså, att kontrollör-förmannens dagarvode bestämmes till tio kronor.

Reseersätt-
ning åt förste
kontrollör och
kontrollör-
förman.

2. På sätt förut erinrats, är förste kontrollör enligt 25 § 4 mom. av förordningen angående beskattning av socker berättigad att, om resa förekommer, uppbära ersättning med 15 kronor för varje gång han inträder i tjänstgöring eller från en till annan fabrik förflyttas. Ehuru väl förslaget om indragning av förste kontrollörsbefattningarna vid råsockerfabrikerna icke i och för sig betingar någon ändring i sättet för beräkandet av ifrågavarande reseersättning, har kontrollstyrelsen dock ansett, att en dylik åtgärd nu borde tagas i övervägande.

I avseende å tillkomsten av berörda ersättningsbestämmelser vill jag erinra om följande.

1902 års kommitté för utredning av vissa frågor rörande sockerbeskattningen föreslog, att i överensstämmelse med vad förut varit fallet reseersättning skulle utgå till såväl förste kontrollör som övriga kontrollörer med 10 kronor för varje gång han inträdde i tjänstgöring eller förflyttades från en till annan fabrik. Dåvarande chefen för finansdepartementet ansåg emellertid, att en dylik ersättning, såvitt angick kontrollörerna, syntes obehövlig, enär antagligen kontrollörsbefattningen endast komme att sökas av personer boende i närheten av den fabrik, där de skulle komma att tjänstgöra, eller åtminstone inom samma län, där fabriken vore belägen. Däremot vore, enligt departementschefens förmenande, nämnda ersättning i vad rörde förste kontrollörerna alldeles för låg, enär det säkerligen i många fall bleve omöjligt att till dessa befattningar erhålla personer, som bodde i fabriken närhet. Ersättning

syntes därför böra till förste kontrollör utgå efter resereglementet och lämpligen böra beräknas efter fjärde klassen i reglementet. Denna åsikt biträdades av Kungl. Maj:t, och ett i enlighet härmed avfattat förslag framlades för 1905 års riksdag (proposition nr 76).

I motsats härtill ansåg riksdagen, att det ej skulle möta svårighet att erhålla till förste kontrollör lämplig person, boende inom det län, där fabriken vore belägen, eller i dess närhet, särskilt då, såsom riksdagen beslutit, Kungl. Maj:ts befallningshavande erhöles i uppdrag att utse nämnda tjänstemän. Då härtill komme — yttrade riksdagen — att den förste kontrollörerna tillerkända dagavlöningen syntes vara ganska riklig, hade riksdagen ansett, att reseersättning åt förste kontrollörerna borde fastställas i enlighet med kommitténs förslag.

Vid 1907 års riksdag blev reseersättningen efter framställning av Kungl. Maj:t höjd till sitt nuvarande belopp, 15 kronor, därvid avsikten var att åstadkomma likställighet med kontrollörerna vid brännvinstillverkningen.

I förevarande ämne har kontrollstyrelsen nu yttrat:

De svårigheter, som, på sätt styrelsen i annat sammanhang meddelat, yppat sig att erhålla lämpliga förste kontrollörer, hava understundom nödvändiggjort, att därtill måst utses personer, som varit bosatta på långt avstånd från sina respektive fabriker. Så t. ex. har det inträffat, att en kontrolltjänsteman i Ystad förordnats till förste kontrollör i Mörbylånga; även förflyttningar mellan Stockholm och någon av fabrikerna i Skåne eller omvänt hava förekommit. I sådana fall måste vederbörande förste kontrollör bestrida en god del av resekostnaderna med egna medel. Häri ligger enligt kontrollstyrelsens mening en uppenbar orättvisa.

Till stöd för sin uppfattning om möjligheten att erhålla till förste kontrollör lämplig person, boende inom det län, där fabriken vore belägen, anförde riksdagen år 1905 den omständigheten, att Kungl. Maj:ts befallningshavande skulle utse ifrågavarande befattningshavare. Detta skäl gäller icke numera, sedan utnämningsrätten redan år 1907 överflyttats till kontrollstyrelsen. Även det andra av riksdagen anförda skälet mot att förste kontrollörerna tillerkändes reseersättning enligt resereglementet, nämligen rikligheten av deras dagavlöning, saknar numera beviskraft, alldenstund dagarvudet alltjämt utgår med oförändrat belopp, i trots av den inträffade enorma stegringen i levnadskostnaderna.

På grund av de helt ändrade förhållanden i förevarande hänseende, som numera inträtt, har kontrollstyrelsen förordnat, att förste kontrollör vid inställelse till tjänstgöring eller då han förflyttades från en till annan fabrik erhöles reseersättning enligt resereglementet, lämpligen enligt fjärde klassen däri. Enahanda förmån borde beredas kontrollör-förman vid råsockerfabrik.

Det torde visserligen — säger styrelsen — mera sällan behöva inträffa, att till förman utses person, som ej är boende i närheten av den fabrik, där han är

Kontroll-
styrelsen.

anställd, men därest särskilda omständigheter skulle nödvändiggöra en sådan anordning, kräver billigheten, att förmannen ej är uti ifrågavarande hänseende sämre ställd än förste kontrollör vid raffinaderi.

Statskontoret.

Mot nu ifrågavarande förslag har statskontoret förklarat sig icke hava något att erinra.

Departementschefen.

Även jag finner kontrollstyrelsens förslag väl grundat och skänker det därför min fulla anslutning. Den ökade kostnad, som av förevarande anledning skulle komma att drabba statsverket, lär bli mycket oväsentlig.

Kostnadsfri ledighet för kontrollpersonalen vid raffinaderierna.

3. Frågan om beredande av rätt till kostnadsfri ledighet för förste kontrollörer och kontrollörer vid sockerraffinaderierna har av kontrollstyrelsen i dess nu föreliggande utlåtande upptagits till behandling i sammanhang med kontrollpersonalens avlöningsförhållanden. Styrelsen har emellertid därvid inskränkt sig till att — under erinran hurusom tidigare gjorda framställningar i detta ärende vore beroende på Kungl. Maj:ts prövning — kraftigt understryka önskvärdheten av att semesterfrågan vinne en snar lösning i av styrelsen förordad riktning. Då även jag finner denna fråga värd stort beaktande, ber jag nu att få anmäla de av styrelsen åsyftade framställningarna i ämnet.

a. Förste kontrollörerna.

a. En av berörda framställningar avser rätt för *förste kontrollörerna* vid raffinaderierna till viss kostnadsfri ledighet. Innan jag närmare ingår härpå, torde jag få bringa i erinran den behandling, som enahanda fråga erhöll vid 1916 års riksdag.

Proposition nr 214/1916.

I en den 25 april 1916 avlåten proposition (nr 214) föreslog Kungl. Maj:t riksdagen medgiva, att vid sockerraffinaderi anställd förste kontrollör finge av kontrollstyrelsen, där så funnes lämpligen kunna ske, beviljas ledighet under högst en månad för år med bibehållande av dag-arvodet, men utan rätt till reseersättning i anledning av det avbrott i tjänstgöringen, som av sådan ledighet förorsakades.

Denna Kungl. Maj:ts framställning var föranledd av en utav kontrollstyrelsen med skrivelse den 23 november 1915 överlämnad skrift, däri förste kontrollörerna vid sockerraffinaderierna anhållit, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga åtgärder för att bereda dem någon tids årlig semester.

Förste kontrollörernas skrivelse 1915.

I nämnda skrift framhölls, hurusom på grund av arbetssättet vid raffinaderierna förste kontrollörens tjänstgöringstid vore kontinuerlig varje dag under året med skyldighet för honom att ordna och ansvara för kontrolltjänstgöringens lagliga effektivitet både natt och dag, såväl söndag som vardag. På grund av den år 1914 genomförda koncentration av sockerdriften vore det arbete, som förut ålegat tio förste kontrollörer vid raffinaderier, dåmera fördelat på sex. Dessa hade i första

hand ansvaret för en statsinkomst överstigande tjugu miljoner kronor. Det vore sålunda för staten nyttigt, att dessa förste kontrollörer ständigt ägde full och oförtröttad arbetskraft. Kontrollen vid raffinaderierna kunde endast nöjaktigt utföras av en förste kontrollör, som vore fullt förtrogen med arbetssättet vid fabriken. Vid sjukdomsfall eller vakans vore till förekommande av oregelbundenhet i kontrollarbetet av betydelse att äga tillgång till kompetent ställföreträdare, som hade kännedom om de lokala förhållandena; genom anordning av semester kunde en dylik ställföreträdare i förväg inövas.

Kontrollstyrelsen hade i sin skrivelse den 23 november 1915 erinrat, huru-
som enligt 25 § 4 mom. i förordningen den 11 oktober 1907 angående beskattning
av socker, sådant samma mom. lydde enligt förordning den 12 maj 1911, förste
kontrollör under tjänstetiden erhöles dagarvode med 12 kronor och dessutom, om
resa förekomme, reseersättning med 15 kronor för varje gång han inträdde i tjänst
eller förflyttades från en till annan fabrik. De förste kontrollörerna tillhörande
åliggandena, däribland skyldighet att vara närvarande i fabriken minst sex timmar
varje dygn, funnes angivna i 8 § av den utav Kungl. Maj:t den 23 juli 1908 fast-
ställda ordningsstadgan rörande sockerbeskattningen. Förste kontrollörerna vid socker-
raffinaderierna kvarstode i allmänhet i tjänst under hela tillverkningsåret (1 sep-
tember—31 augusti¹⁾). Därigenom att den egentliga sockerbeskattningen ägde rum
vid raffinaderierna hade förste kontrollörerna därstädes en avsevärt mer omfattande
bokföring och vore förmän för en betydligt större kontrollpersonal än vad fallet vore
med förste kontrollörerna vid råsockerbruken, vilka dessutom vore i tjänst allenast
två månader eller något mer varje år.

Beträffande arbetstiden för förste kontrollörerna — minst sex timmar — er-
inrade kontrollstyrelsen, att bestämmelsen därom ingalunda innebure, att förste
kontrollör efter fullgjorda sex timmars tjänstgöring vore fri för återstående delen
av dygnet. Han finge vara beredd att påkallas när som helst under dagen, och
natliga kontrollbesök förekomme emellanåt för tillsyn över vakthavande kontrollörer.

Utan tvivel vore det, framhöll kontrollstyrelsen, ett statsintresse av ej ringa
betydelse, att vid så krävande kontrollbefattningar som förste kontrollörernas vid
raffinaderierna tillfälle bereddes innehavarna att åtnjuta någon tids vila och frihet
från arbetet. Kunde detta ej ske utan uppoffring av dagarvode, komme nogsam-
t kontrolltjänstemannen i de flesta fall att föredraga att i det längsta söka uppehålla
sin tjänst även med utsikt att därigenom minska sin arbetsduglighet. Det dagliga
övervakandet av och deltagandet i kontrollen kunde visserligen tänkas ske utan att
giva anledning till formell anmärkning, men såväl tryggheten för staten som in-
tresset hos befattningshavaren bleve större, när en kostnadsfri avlösning under
någon del av året vore medgiven.

Kontrollstyrelsen fann sig sålunda böra understödja den av sökandena gjorda
framställningen och hemställde, att en föreskrift uti ifrågasatt riktning måtte er-
hålla formen av ett bemyndigande för kontrollstyrelsen att, där så funnes lämpligen
kunna ske, meddela ledighet under högst en månad åt bemälda befattningsha-
vare med rätt för dem att under ledigheten bibehålla dagarvode eller någon del
därav. Styrelsen ifrågasatte däremot ej, att reseersättning (15 kronor) skulle utgå
även när förste kontrollör vid raffinaderi efter åtnjuten semester återinträdde i
tjänstgöring.

¹⁾ Jämlikt förordning den 19 juni 1917 (Svensk författningssamling nr 331) skall numera
tillverkningsår räknas från och med den 1 augusti till och med den 31 juli.

Statskontoret.

Uti infortrat utlåtande anförde statskontoret, att vad i ärendet förekommit gäve stöd åt den meningen, att kostnadsfri ledighet under en månad om året skäligen borde beredas åt ifrågavarande kontrollörer, dock endast där deras inkallelse i tjänstgöring varade hela året, vilket, att döma av kontrollstyrelsens uppgift, att dessa kontrollörer »i allmänhet» kvarstode under hela tillverkningsåret 1 september—31 augusti, icke syntes undantagslöst vara fallet.

Statskontoret tillstyrkte, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att medgiva, det vid sockerraffinaderi anställd förste kontrollör, som vore oavbrutet hela året inkallad till tjänstgöring, finge av kontrollstyrelsen, där så funnes lämpligen kunna ske, beviljas ledighet under högst en månad för år med bibehållande av dag-arvudet, men utan rätt till reseersättning i anledning av det avbrott i tjänstgöringen, som av sådan ledighet förorsakades.

Chefen för
finansdeparte-
mentet ^{26/4}
1916.

Enligt det ovanberörda proposition (nr 214/1916) bilagda utdrag av statsrådsprotokoll över finansärenden den 25 april 1916 framhöll vederbörande departementschef vid ärendets föredragning inför Kungl. Maj:t, att de vid sockerraffinaderierna i riket antälda förste kontrollörerna, som av kontrollstyrelsen förordnades för tillverkningsår, hade att utföra ett arbete av den art och omfattning, att de onekligen vore i behov av någon tids sammanhängande vila under året.

På grund härav syntes det departementschefen skäligt, att på sätt kontrollstyrelsen föreslagit låta dem efter nämnda styrelses beprövande under högst en månad av året komma i åtnjutande av ordinarie befattningshavares semester motsvarande ledighet. Naturligtvis borde, såsom också statskontoret syntes vilja framhålla, sådan ledighet endast förekomma, därest vederbörande befattningshavare förut under tillverkningsåret varit oavbrutet inkallad till tjänstgöring och anledning icke föreläge till antagande, att hans tjänstgöring komme att upphöra före tillverkningsårets utgång. Då emellertid kontrollstyrelsen skulle hava att pröva frågan om ledighets beviljande, höll departementschefen före, att styrelsen därvid icke skulle underlåta att tillse, att omförmälda förutsättningar för ledighetens åtnjutande vore för handen.

I anledning av kontrollstyrelsens förslag framhöll departementschefen därjämte, att vederbörande förste kontrollör syntes under alla omständigheter böra, i överensstämmelse med vad som gällde för ordinarie befattningshavare under semester och på sätt statskontoret jämväl hemställt, under ifrågavarande ledighet åtnjuta oavkortat dagarvode.

Slutligen syntes det departementschefen fullt riktigt, att någon reseersättning icke borde tillkomma förste kontrollören i anledning av det av ledigheten orsakade avbrottet i tjänstgöringen.

Enligt departementschefens mening borde vikarie för förste kontrollör, som sålunda åtnjöt ledighet, bliva, såvida annat ej föreskrevs, jämlikt 25 § 4 mom. sockerbeskattningsförfordningen berättigad att uppbära samma ersättning som den tjänstledige, nämligen dagarvode med 12 kronor ävensom, där resa för inställelse vid fabriken förekomme, reseersättning med 15 kronor. Denna vikariatskostnad borde bestridas från ordinarie förslagsanslaget till kontroll å tillverkningsavgifter.

I avgivet utlåtande över den kungl. propositionen anförde bevillningsutskottet följande:

Bevillningsut-
skottet 1916.

På sätt av motiveringen framgår, skulle den avsedda semesterledigheten tillkomma endast förste kontrollörerna vid sockerraffinaderierna och bland dem åt-

njutas av blott sådana, som förut under tillverkningsåret varit oavbrutet inkallade i tjänstgöring och beträffande vilka anledning ej föreläge till antagande, att tjänstgöringen komme att upphöra före tillverkningsårets utgång. Antalet förste kontrollörer, som skulle här komma i fråga, har uppgivits vara endast sex, och har årliga kostnader för statsverket beräknats stanna vid ungefär 2,200 kronor.

Den sålunda ifrågasatta utgiften kan ju synas skäligen obetydlig. Huvudvikten i förevarande ärende får emellertid anses ligga mindre i berörda omständighet än i sakens principiella sida och de konsekvenser, ett bifall till propositionen synes kunna medföra för statsförvaltningen i övrigt.

Enligt bestämmelserna i 25 § förordningen angående beskattning av socker och i 26 § ordningsstadgan rörande sockerbeskattningen tillsätts ifrågavarande befattningar på förordnande för ett år åt gången, nämligen för varje begynnande tillverkningsår. Om det ock enligt sakens natur ofta förekommer, att förordnandet upprepas för samma person, är detta dock ej på något sätt förutsatt. Anställningsformen är således synnerligen löslig, och dessa befattningshavare kunna icke jämföras med statens ordinarie tjänstemän. Efter utskottets uppfattning skulle ett bifall till propositionen innebära ett frånträdande av de grundsatser, riksdagen hittills följt, då det gällt att bevilja semesterförmån åt personalen inom statens verk. Ett tillmötesgående i föreliggande fall skulle därför helt visst bliva betraktat såsom prejudicerande och framkalla krav på statsverket från annan personals sida. Följderna härav kunna i detta sammanhang icke överskådas.

Utskottet avstyrkte bifall till den kungl. propositionen.

Vid ärendets behandling i riksdagens första kammare gjordes gent emot utskottets principiella betänkligheter gällande, att ifrågavarande förste kontrollörer visserligen vore förordnade allenast för ett år i sänder, men att, då förordnandena plägade år efter år förnyas för samma personer, det vore mer formellt än reellt, som dessa befattningshavare hade en lösare anställning. Därjämte betonades, att den princip, på vilken utskottet stött sitt förslag, vore bruten därmed att amanuenser i centrala ämbetsverk medgäves semester utan avstående av någon del av avlöningen.

*Riksdagen
1916.*

Den kungl. propositionen blev emellertid ej bifallen av riksdagen.

Nu hava förste kontrollörerna vid sockerraffinaderierna i en av kontrollstyrelsen med eget utlåtande av den 24 oktober 1916 till Kungl. Maj:t överlämnad framställning — under erinran om frågans behandling vid 1916 års riksdag samt med återopande, bland annat, av kontrollstyrelsens i förenämnda skrivelse den 23 november 1915 innefattade yttrande — ånyo bragt frågan inför Kungl. Maj:t och hemställt, att åtgärder måtte vidtagas för att bereda dem möjlighet att komma i åtnjutande av någon tids årlig semesterledighet med bibehållet arvode. Därest hinder därför alltjämt skulle anses föreligga, hava sökandena anbållit, att dylik ledighet, under viss kortare

tid, måtte kunna beviljas dem åtminstone i sådana fall, då genom läkarbetyg kunde styrkas, att på grund av sjukdom eller eljest behov av vila förelåge.

Kontroll-
styrelsen 24/11
1916

I nyssberörda utlåtande av den 24 oktober 1916 har kontrollstyrelsen erinrat om det av vederbörande departementschef till statsrådsprotokollet den 25 april 1916 gjorda, i det föregående omnämnda uttalande, att den kostnadsfria ledigheten endast borde förekomma, därest befattningshavaren förut under tillverkningsåret varit oavbrutet inkallad till tjänstgöring och anledning icke förelåge till antagande, att hans tjänstgöring komme att upphöra före tillverkningsårets utgång, men att, då kontrollstyrelsen skulle hava att pröva frågan om ledighets beviljande, styrelsen därvid icke torde underlåta att tillse, att omförmälda förutsättningar för ledighetens åtnjutande vore för handen. Beträffande detta uttalande har styrelsen meddelat, att vid förordandet av förste kontrollörernas förra framställning styrelsens tankegång ock varit sådan, som departementschefen förutsatt.

I avseende å vad vid frågans behandling år 1916 inom första kammaren förekom framhåller kontrollstyrelsen följande:

I själva verket hade en talrik grupp extra tjänstemän inom statsförvaltningen redan tillerkänts rätt till kostnadsfri ledighet, och hade detta skett med riksdagens medgivande. Så vore förhållandet med de inom de centrala ämbetsverken anställda amanuenser. Dessa tjänstemän hade samma lösliga anställning som förste kontrollörerna, men deras funktioner vore givetvis av mindre betydelse än de, som ålåg förste kontrollörerna, vilkas ansvarsfulla uppgift vid sockerbeskattningen och chefskap över en talrik kontrollpersonal gäve dem en viktigare ställning.

Uti de av riksdagen för ämbetsverken fastställda avlöningsstater hade för uppehållande av amanuensbefattning under sjukdom och semester m. m. beräknats visst belopp för varje amanuens och hade sedermera föreskriften rörande viss tids kostnadsfri ledighet för dessa extra tjänstemän erhållit formen av ett bemyndigande från Kungl. Maj:t för vederbörande ämbetsverk att, där så funnes lämpligen kunna ske, meddela dylik ledighet åt ifrågavarande tjänstemän med rätt för dem att under ledigheten bibehålla arvödet.

Vidare ville kontrollstyrelsen vitsorda, att förste kontrollörerna vid socker- raffinaderierna så till vida innehade en stadigvarande anställning, att de år efter år erhöles förnyat förordnande och vore inkallade till tjänstgöring i allmänhet hela tillverkningsåret.

Med bortseende från den av sökandena alternativt gjorda anhängan och med förmälan, att ingen av sökandena från åren 1915 och 1916 åtnjöte pension, hemställde styrelsen, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva, att vid sockerraffinaderi anställd förste kontrollör finge av kontrollstyrelsen, där så funnes lämpligen kunna ske, beviljas ledighet under högst en månad för år med bibehållande av dagarvödet,

men utan rätt till reseersättning i anledning av det avbrott i tjänstgöringen, som av sådan ledighet förorsakades.

Löneregleringskommittén har den 16 maj 1917 avgivit infortrat utlåtande i ärendet och därvid anført, att kommittén för att erhålla en utgångspunkt vid bedömande av den föreliggande frågan ansett sig böra närmare skärskåda omfattningen och beskaffenheten av det arbete, som ålåg de vid sockerraffinaderierna anställda förste kontrollörerna.

Löne-
reglerings-
kommittén.

I detta avseende äro givetvis — säger kommittén — en del underrättelser att vinna uti de bestämmelser, som äro meddelade i förordningen den 11 oktober 1907 anående beskattning av socker, i ordningsstadgan den 23 juli 1908 rörande sockerbeskattningen, i de av kontrollstyrelsen meddelade särskilda föreskrifter rörande kontrollen i sockerfabrikerna ävensom genom de i nu nämnda författningar och föreskrifter senare vidtagna ändringar. I övrigt har kommittén från kontrollstyrelsen erhållit upplysningar i ämnet.

Kommittén har då till en början inhämtat, att på ifrågavarande befattningshavare måste i angivna hänseenden ställas vissa särskilda kvalifikationsfordringar, vilka till en viss grad äro normerade genom särskilda kompetensvillkor. Frånsett emellertid de specialinsikter, som krävas av dessa befattningshavare, har kommittén i fråga om de övriga krav, som måste på dem ställas, bibringats den uppfattningen, att de måste framför allt äga en sådan grad av uppmärksamhet, ordning och samvetsgrannhet, som motsvarar deras i dessa hänseenden ganska fordrande uppgift. Deras förmanskap över en i flera fall stor kontrollpersonal gör ock vissa ytterligare personliga egenskaper erforderliga.

Då härtill kommer, att dessa förste kontrollörer av sin verksamhet äro bundna varje dag, både helg- och vardag, under den tid de äro inkallade till tjänstgöring, i regel hela tillverkningsåret, måste deras arbete betecknas såsom jämväl ganska ansträngande. Det torde även böra uppmärksammas, att deras omfattande bokföring av dem fordrar en noggrannhet och pålägger dem ett ansvar, vilket så mycket mindre bör förbises, som stora ekonomiska värden äro därav beroende.

Kommittén förklarar därefter, att densamma i betraktande sålunda av arten och omfattningen av ifrågavarande befattningshavares arbete samt med hänsyn till vad kontrollstyrelsen, på sätt i det föregående återgivits, i detta avseende anført, funne det ur nämnda synpunkt vara med billighet förenligt, att någon tids kostnadsfri ledighet bereddes dem; och beaktades tillika den synpunkten, att åtnjutande av en dylik ledighet måste anses ägnat att bidraga till ett säkerställande av kontrollens effektivitet under det befattningshavarna vore i tjänstutövning, syntes enligt kommitténs mening en dylik åtgärd hava än starkare anspråk på att anses befogad, för att icke säga nödig.

Vidare yttrar kommittén:

Emellertid vill kommittén uttryckligen betona, att de skäl, som kunna anföras till stöd för bifall till någon tids kostnadsfri ledighet åt ifrågavarande befatt-

ningshavare och vilka skäl kommittén på sätt nu anförts beaktat, ingalunda skulle kunna med fog åberopas, därest fråga vore om beredande åt dem av andra sådana förmåner, som pläga följa med en ordinarie beställning. Så mycket större anledning anser sig kommittén hava att nu bestämt understryka detta, som, enligt vad för kommittén tillgängliga handlingar giva vid handen, vissa tendenser från underordnad kontrollpersonals sida framträtt, vilka avsett att ställa ökade anspråk på staten jämväl i andra avseenden än det nu förevarande.

Ett bifall till den nu föreliggande framställningen torde, enligt kommitténs mening, icke kunna anses prejudicerande för enahanda krav från andra befattningshavare i en ställning, som kan erbjuda viss likhet med förste kontrollörernas vid sockerraffinaderierna. De befattningshavare, om vilka i dylikt hänseende synes kunna bliva fråga, torde närmast vara överkontrollörerna vid brännvins- och malt-dryckstillverkningen, men enligt vad kommittén inhämtat är omfattningen av deras arbete icke sådan, att de med hänsyn därtill skulle kunna såsom stöd för en liknande framställning som den nu föreliggande åberopa ett eventuellt bifall till ifrågavarande förste kontrollörs begäran.

I detta sammanhang vill kommittén framhålla, att kommittén icke i likhet med kontrollstyrelsen ansett jämförelsen med amanuenserna i de centrala ämbetsverken godtagbar i nu förevarande fall, men att det varit andra av en sådan jämförelse oberoende och i det föregående angivna omständigheter, som föranlett kommittén att förorda den föreliggande framställningen.

Sedan kommittén sålunda förklarat sig anse, att under de av chefen för finansdepartementet angivna och av kontrollstyrelsen i dess utlåtande av den 24 oktober 1916 upptagna och biträdda förutsättningar någon tids ledighet borde beredas ifrågavarande förste kontrollörer, ingår kommittén på frågan, huru lång denna tid bör tillmätas. Kommittén uttalar härom:

I berörda avseende finner kommittén skäligt, att vid beviljandet av kostnadsfri ledighet hänsyn tages till längden av den tid, efter tillverkningsår räknat, vederbörande tjänstgjort i sin innehavande befattning. För dem, som första eller andra året tjänstgöra såsom första kontrollörer, torde lika lång ledighet ej böra beviljas, som för dem, vilka varit i tjänstgöring en längre följd av år. I likhet med kontrollstyrelsen anser kommittén, att maximitiden bör sättas till en månad. At nämnda styrelse torda böra lämnas bemyndigande att bestämma uti ifrågavarande avseende.

Slutligen anför kommittén:

Förste kontrollörernas nu förevarande framställning avser alternativt rätt till ledighet »under viss kortare tid» i sådana fall, då genom läkarbetyg kan styrkas, att på grund av sjukdom eller eljest behov av vila föreligger. Kommittén anser, att det förordade bemyndigandet för kontrollstyrelsen bör — utan avseende å, huruvida i förekommande fall ledigheten kan anses motsvara semester eller behövas för sjukdom eller av annat trängande skäl — avse rätt att meddela förste kontrollörer vid sockerraffinaderi *kostnadsfri ledighet* för den tid styrelsen prövar skäligt, dock högst en månad för tillverkningsår räknat och utan rätt till reseersättning i anledning av det avbrott i tjänstgöringen, som förorsakas av sådan ledighet.

Departementschefen.

Med hänsyn till vad nu i ärendet förekommit anser jag, att frågan om kostnadsfri ledighet för förste kontrollörerna vid sockerraffinaderierna ånyo bör framläggas för riksdagen. I likhet med löneregleringskommittén finner jag ifrågavarande befattningshavare böra utan avstående av dagarvode komma i åtnjutande av någon tids årlig vila från sitt synnerligen ansvarsfulla och maktpåliggande arbete. På grund av den fullständiga utredning härutinnan, som nu föreligger, torde jag icke behöva vidare uppehålla mig vid denna sida av saken.

För ledighetens beviljande böra gälla enahanda förutsättningar, som i sådant avseende angåvos av dåvarande departementschefen vid frågans behandling år 1916.

Vidkommande semestertidens längd ansluter jag mig till löneregleringskommitténs mening, att kontrollstyrelsen bör erhålla bemyndigande att bestämma härom, med iakttagande dels att maximitiden för ledigheten begränsas till en månad, dels ock att hänsyn bör tagas till längden av den tid, efter tillverkningsår räknat, vederbörande tjänstgjort i sin innehavande befattning.

I fråga om ersättning åt vikarie för ledig förste kontrollör hänvisar jag till det av mig förut (sid. 40) återgivna uttalandet i detta ämne till vederbörande statsrådsprotokoll den 25 april 1916.

b. Jag övergår här efter till frågan om kostnadsfri ledighet för kontrollörerna vid sockerraffinaderierna. Denna fråga har väckts av nämnda befattningshavare själva, vilka i särskilda till kontrollstyrelsen år 1916 ingivna skrivelser gjorde framställning därom, att kontrollstyrelsen ville utverka rättighet åt kontrollör, som medelst läkarbetyg kunde styrka sig vara förhindrad sköta sin befattning, att under viss tid, som kontrollstyrelsen syntes böra bestämma, åtnjuta tjänstledighet med bibehållande av arvode.

C. Kontrollörerna.

Med skrivelse av den 6 december 1916 har kontrollstyrelsen överlämnat nämnda framställningar till Kungl. Maj:t. Styrelsen har därvid — efter erinran om sitt utlåtande av den 24 oktober 1916, däri styrelsen tillstyrkt en liknande framställning från förste kontrollörerna vid raffinaderierna och hemställt om bemyndigande för styrelsen att bevilja intill en månads tjänstledighet åt förste kontrollör — förklarat sig finna kontrollörernas framställningar lika behjärtansvärda som den från förste kontrollörerna, samt föreslagit, att åt styrelsen måtte utverkas samma bemyndigande gent emot kontrollörerna, dock att den kostnadsfria ledigheten under ett år ej finge överstiga 15 dagar.

Kontrollstyrelsen 9/12 1916.

Till stöd för sitt förslag har styrelsen anfört, att extra ordinarie

tjänstemän vid annat statens verk (järnvägarna) enligt reglementet åtnjöte liknande förmån.

Slutligen har kontrollstyrelsen omförmålt, att, då antalet raffinadkontrollörer, som kunde beräkna full årstjänstgöring, icke överstege 80, kostnaden för staten skulle, med beräkning av gällande arvode 6 kronor per dag, ej komma att överstiga 7,200 kronor. Beräknades dagarvudet till 8 kronor, skulle kostnaden bliva högst 9,600 kronor.¹⁾

På grund av remiss har lönerегleringskommittén avgivit utlåtande i ämnet. Kommittén yttrar därvid följande:

Lönerегle-
ringskom-
mittén.

Sockerkontrollörernas allmänna åligganden äro enligt gällande ordningsstadga den 23 juli 1908 att i den ordning, förste kontrollören bestämmer, utöva tillsyn vid fabriken samt att därvid med noggrannhet övervaka, att de för kontrollen givna stadganden städse iakttagas. Deras speciella arbeten fordra inga särskilda fackkunskaper, men de skola hava nödig kunskap i gällande författningar och föreskrifter angående beskattningen av socker och tillsynen därvid. Av synnerlig vikt är emellertid att till dessa befattningar erhålla fullt redbara och pålitliga personer.

Uppenbarligen skiljer sig kontrollörernas arbete i avseende å art och omfattning väsentligt från de uppgifter, som äro anförtrödda förste kontrollörerna vid sockerraffinaderierna. Kommittén anser det oaktat, att skäl, likartade med dem, som tala för bifall till viss kostnadsfri ledighet åt sistnämnda befattningshavare — i vilken fråga kommittén den 16 maj 1917 avgivit underdånigt utlåtande — även göra sig i viss utsträckning gällande i fråga om dylik ledighet för kontrollörer vid nämnda raffinaderier.

Beträffande tidslängden av den ledighet åt dessa kontrollörer, för vilken kommittén sålunda funnit skäl föreligga, har kontrollstyrelsen, såsom nämnt, uttalat, att ledigheten ej borde få beviljas för längre tid än högst 15 dagar för år.

Som bekant pläga emellertid ej samtliga kontrollörer vid raffinaderierna vara inkallade till tjänstgöring under hela tillverkningsåret. Av upplysningar, som i detta ämne meddelats kommittén från kontrollstyrelsen, har kommittén inhämtat, bland annat, dels att under vart och ett av tillverkningsåren 1913—1914, 1914—1915 och 1915—1916 resp. sammanlagt 90, 108 och 103 kontrollörer varit inkallade till tjänstgöring vid de sex nu i verksamhet varande raffinaderierna²⁾, dels ock att av nämnda antal kontrollörer under tillverkningsåret 1913—1914 31 procent haft tjänstgöring hela året, 39 procent minst 350 dagar (däri således inberäknade de, som haft tjänstgöring hela året), 1914—15 25 procent haft tjänstgöring hela året, 33 procent minst 350 dagar, 1915—16 25 procent haft tjänstgöring hela året, 33 procent minst 350 dagar.

Vid övervägande av de sålunda beträffande olika tjänstgöringstid vunna upplysningarna har kommittén ansett sig ej böra göra någon erinran mot vad kontrollstyrelsen förordat i avseende å tidslängden för den kostnadsfria ledighet, som av styrelsen må beviljas, — under förutsättning att följande grunder beaktas vid sådan ledighets beviljande, nämligen:

¹⁾ Från och med tillverkningsåret 1917—1918 utgör dagarvudet för kontrollör 8 kronor.

²⁾ Sedan slutet av tillverkningsåret 1916—1917 äro fem raffinaderier i verksamhet.

1:o) att kontrollör, vilken kan antagas bliva inkallad till tjänstgöring hela tillverkningsåret, må erhålla ledighet under högst 15 dagar, samt

2:o) att kontrollör, som kan antagas bliva inkallad till tjänstgöring under mer än 350 dagar av tillverkningsåret, men ej hela detta år, må medgivas ledighet under högst så många dagar, att desamma jämte den tid, för vilken tjänstgöring må antagas ej kunna beredas honom, uppgå till sammanlagt 15 dagar.

I förevarande sammanhang anser sig kommittén böra, i likhet med vad kommittén i sitt återopade utlåtande angående förste kontrollörerna vid sockerraffinaderierna uttalat, betona, att de skäl, som kunna anföras till stöd för bifall till nu föreliggande framställningar, ingalunda kunna få anses, därest fråga därom föreläge, föranleda till beredande åt kontrollörerna vid sockerraffinaderierna av andra förmåner, som i allmänhet äro förbundna med ordinarie beställning i statens tjänst. Så mycket större anledning finner sig kommittén äga att i detta utlåtande understryka denna omständighet, som enligt vad kommittén tillgängliga handlingar utvisa, just från medlemmar av denna kontrollpersonal tendenser yppast, som synas gå ut på ökade anspråk på statens bistånd även i andra hänseenden än nu förevarande.

Därest det av mig förut tillstyrkta förslaget om rätt till kostnadsfri ledighet för förste kontrollörerna vid raffinaderierna vinner bifall, synes mig konsekvensen bjuda, att motsvarande förmån beredes jämväl de vid dylika fabriker anställda kontrollörer, som äro inkallade till tjänstgöring under hela eller nära hela tillverkningsåret. Jag förbiser ingalunda, att ifrågavarande båda slag av befattningshavare i många avseenden intaga helt olika ställning; men det torde icke kunna bestridas, att skäl, likartade med dem, som tala för det förstnämnda förslaget, i viss utsträckning göra sig gällande även i fråga om kostnadsfri ledighet åt raffinadkontrollörer.

Vad angår tidslängden av den ledighet, som bör beredas kontrollörerna, giva de av löneregleringskommittén i sådant avseende förordade grunderna icke anledning till någon erinran från min sida. Maximtiden skulle således bliva 15 dagar, och denna tid skulle för de kontrollörer, som kunde antagas icke bliva inkallade till tjänstgöring under hela tillverkningsåret, minskas med lika många dagar som de, varunder vederbörande väntades bliva utan tjänstgöring. De kontrolltjänstemän, för vilka tjänstgöring icke kunde beredas under mer än 350 dagar, skulle alltså icke bliva delaktiga av semesterförmånen.

4. Innan jag övergår till nästa punkt i min framställning, torde jag böra erinra, att kontrollstyrelsen i sitt utlåtande av den 6 december 1918 i sammanhang med frågan om kontrollpersonalens avlösningsförhållanden till behandling upptog jämväl två särskilda från Svenska sockerfabriksaktiebolaget och Mellersta Sveriges sockerfabriksaktiebolag

Departement-
mentschefen

Bestämmelsen angående ersättning för kontrollpersonalen tillhandahållen kost m. m.

till styrelsen ingivna framställningar rörande ändring av den i 25 § 5 mom. av förordningen angående beskattning av socker förekommande bestämmelsen om rätt för kontrollpersonalen att efter vederbörlig framställning och mot fastställt avdrag i dagervodet få vid fabriken åtnjuta bostad och kost. Dessa framställningar, vilka avstyrktes ej mindre av kontrollstyrelsen än även sedermera av statskontoret, förklarades enligt Kungl. Maj:ts beslut den 18 innevarande februari 1919 icke föranleda någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

IV. Understöd åt ur tjänst avgången kontrollpersonal m. m.

*Kontroll-
styrelsen.*

Under denna rubrik har kontrollstyrelsen i sitt utlåtande av den 6 december 1918 till en början yttrat följande beträffande *åldersgränsen för anställning vid sockerkontrollen*:

I och för uppehållande av kontrollens effektivitet har kontrollstyrelsen år 1914 bestämt, att förste kontrollör vid uppgörande av förslag till kontrollörer icke borde å förslaget uppföra personer, som fyllt 70 år. Med hänsyn till de krav, som måste ställas på en kontrollörs vaksamhet och iakttagelseförmåga, skulle en sänkning av nämnda åldersgräns till 67 år vara önskvärd. Genom en dylik åtgärd skulle man även, på sätt kontrollstyrelsen förut angivit, bereda en möjlighet att utan dröjsmål genomföra det av styrelsen framlagda förslaget angående fastare anställning för kontrollörerna vid raffinaderierna. Det har för kontrollstyrelsen uppgivits, att kontrollörerna själva ej skulle vara obenägna för en nedsättning av åldersgränsen, dock under förutsättning att de vid avgången ur kontrollens tjänst erhöile en avskedspremie i form av årligt understöd.

Styrelsen ingår därefter närmare på förslaget om beredande åt kontrollörerna av en *avskedspremie*, vilket förslag styrelsen ansett vara mycket beaktansvärt. Styrelsen anför:

Under hittillsvarande förhållanden hava kontrollörernas anställningsvillkor varit så pass lösliga, att berättigade invändningar kunnat göras mot tanken att tillerkänna dem några ekonomiska förmåner efter det anställningen upphört. Annorlunda kommer det att bli i händelse av bifall till kontrollstyrelsens föreliggande förslag om fastare anställning för de äldre kontrollörerna. Det arbete, som skall utföras av de kontrollörer vid raffinaderierna, vilka få årstjänstgöring, blir av så stadigvarande natur, att det synes billigt, att ifrågavarande kontrolltjänstemän efter uppnådd åldersgräns, i likhet med andra statstjänare, erhålla något bidrag till sitt uppehälle. Behovet härav framträder naturligen särskilt i fråga om den under senare år i antal tilltagande grupp av kontrollörer, vilkas hela utkomst vilar på deras kontrollverksamhet. Det synes helt enkelt vara ett ofrånkomligt krav, att dessa, sedan de under en längre följd av år haft stadigvarande anställning i kontrollens tjänst, icke vid ett nödtvunget avskedstagande berövas alla sina existensmöjligheter utan att de få i form av ett årligt understöd bibehålla åtminstone en

mindre del av sina förutvarande löneförmåner. Kontrollstyrelsen anser emellertid, att ett dylikt understöd bör tillgodokomma även den, som på grund av annan föregående verksamhet, t. ex. i militär tjänst, åtnjuter pension av allmänna medel, förutsatt att han under tillräckligt lång tid haft stadigvarande anställning vid sockerkontrollen. På pensionsväsendets område saknas icke motsvarigheter till en sådan dubbelpensionering. Så, t. ex., är ju en gymnastiklärare vid statens läroverk i denna egenskap pensionsberättigad, oavsett huruvida motsvarande förmån tillkommer honom exempelvis såsom f. d. officer. I avseende å sockerkontrollörs avskedspremie vill kontrollstyrelsen dock ifrågasätta, huruvida icke densamma bör minskas i sådana fall, då vederbörande i annan egenskap uppbär pension av allmänna medel.

Då kontrollstyrelsen icke är en i hithörande frågor sakkunnig myndighet, vill styrelsen emellertid icke närmare ingå på sättet för utformningen av föreliggande förslag. Styrelsen vill endast uttala, att den anser såsom självfallet, att vid bestämmande av avskedspremiens storlek hänsyn vidare tages till längden av vederbörande kontrollörs föregående tjänstgöring vid kontrollen, samt att därvid, såvitt angår de nuvarande kontrollörerna, dessa få tillgodoräkna den tid, de efter den 1 september 1906 haft stadigvarande anställning.

Från kontrollörshåll har föreslagits, att avskedspremien skulle utgå enligt följande grunder, nämligen

efter minst 10	tjänstår	med 30	procent	av årsarvodet
»	»	15	»	»
»	»	20	»	»
»	»	25	»	»

Då kontrollörsarvodet för helt år utgör 2,920 kronor, skulle avskedspremien bliva respektive 876, 1,022, 1,168 och 1,460 kronor. Kontrollstyrelsen anser dessa belopp mycket måttligt tilltagna.

Kontrollstyrelsen förklarar vidare, att i händelse kontrollörerna erhöle den nu ifrågasatta understödsrätten, enahanda förmån torde böra beredas förste kontrollörerna vid raffinaderierna. I stort sett vore samma skäl, som kunde åberopas i det ena fallet, tillämpliga jämväl i det andra.

Styrelsen berör därefter löneregleringskommitténs av mig förut återgivna uttalande, att de skäl, som kunde anföras till stöd för bifall till de föreliggande framställningarna om rätt till viss kostnadsfri ledighet för kontrollörerna vid sockerraffinaderierna i riket, ingalunda kunde få anses, därest fråga därom föreläge, föranleda till beredande åt ifrågavarande befattningshavare av andra förmåner, som i allmänhet vore förbundna med ordinarie anställning i statens tjänst. Styrelsen yttrar härom:

Kontrollstyrelsen har icke förbisett, att kommittén med detta uttalande torde hava siktat på t. ex. ett sådant förslag som det av styrelsen nu framlagda angå-

ende understöd åt ur tjänst avgången kontrollpersonal. Då emellertid, såsom i förevarande fall, alldeles särskilda omständigheter tala till förmån för den av styrelsen ifrågasatta anordningen, har styrelsen icke känt sig bunden av kommitténs uttalande utan ansett sig pliktig att framlägga de förslag, som äro bäst ägnade att främja den av motionären vid 1917 års riksdag åsyftade och av styrelsen såsom lämplig och rättvis befunna fastare anställningen för raffinadkontrollörerna.

Slutligen anför kontrollstyrelsen:

Den förut omförmälda nedsättningen av åldersgränsen för anställning vid sockerkontrollen låter sig utan betänkligheter genomföras, såvida förslaget om en avskedspremie vinner bifall. I motsatt fall åter torde det vara nödvändigt, att åtminstone de äldre bland den nuvarande kontrollpersonalen vid avgången ur tjänst tillerkännas något vederlag för att deras anställning vid kontrollen upphör tidigare, än de haft anledning beräkna. Detta skulle kunna ske t. ex. i den formen, att ett ekonomiskt understöd, analogt med den ovan föreslagna avskedspremien, tilldelades dem efter avskedstagandet vid 67 års ålder, till dess de uppnått den nuvarande åldersgränsen, 70 år.

Rörande kontrollstyrelsens förslag i förevarande del har länsstyrelsen i Kristianstad yttrat följande:

*Länsstyrelsen
i Kristianstad.*

Då det synes länsstyrelsen vara med rättvisa och billighet överensstämmande, att därest vissa kontrollörer vid sockertillverkningen erhålla en sådan fastare anställning, som föreliggande förslag avser, de ock böra i likhet med övriga statstjänare komma i åtnjutande av understöd från statens sida efter det anställningen upphört, får länsstyrelsen, som anser starka skäl föreligga för nedsättning av åldersgränsen till 67 år, för sin del tillstyrka bifall till kontrollstyrelsens hemställan om vidtagande av härför erforderliga åtgärder.

Statskontoret har i sitt förutberörda utlåtande av den 8 januari 1919 i understödsfrågan andragit följande:

Statskontoret.

Då, såsom kontrollstyrelsen framhållit, redan nu kontrollörer vid sockerraffinaderierna till år från år stigande antal äro för sitt uppehälle helt beroende av sin avlöning för kontrollverksamheten och då vid bifall till förevarande förslag en i viss mån fastare anställning är avsedd att beredas denna personal, vill det synas statskontoret, som om styrelsens förslag om beredande av pensionering för samma personal endast skulle innebära ett fortsatt fullföljande av de åtgärder, som under senare år med riksdagens medverkan vidtagits i syfte att bereda pension åt viss icke ordinarie personal med jämförelsevis fast anställning i statens tjänst, såsom exempelvis skett genom 1917 års riksdags beslut rörande pensioneringsgrunder för vissa extra ordinarie tjänstemän vid statens trafikerade järnvägar, vid statens vattenfallsverk och vid telegrafverket. I det förslag till det statsunderstödda pensionsväsendets centralisering, som i betänkande II av den 3 november 1917 framlagts av särskilt för ändamålet tillkallade sakkunniga inom finansdepartementet, hava de sakkunniga under kap. IV angivit de särskilda bestämmelser, som, utöver de i kap. I föreslagna grunderna för pensioneringen i allmänhet, ansetts erforderliga vid pensionering av icke ordinarie innehavare av statstjänst. I sammanhang med behand-

lingen av berörda förslag, som ännu är på Kungl. Maj:ts prövning beroende, torde därför enligt statskontorets mening böra tagas i överbägande, huruvida icke bland de icke ordinarie innehavare av statstjänst, som skulle erhålla rätt till pension på de av sakkunniga föreslagna villkor, jämväl böra upptagas förste kontrollörer och kontrollörer vid sockerraffinaderierna.

Såsom kontrollstyrelsen framhållit, synes emellertid för genomförande av dess förslag därom, att den ålder, då förnyat förordnande vid kontrollen icke längre kan påräknas, skulle sänkas från nu i sådant avseende gällande 70 år till 67 år, erfordras en omedelbar åtgärd till beredande av rätt till pension åt vissa vid sockerraffinaderierna nu anställda kontrollörer och förste kontrollörer. De bestämmelser, som i anledning därav kunna anses påkallade, böra enligt statskontorets mening erhålla karaktär av övergångsstadganden att gälla intill dess att pensioneringen av denna personal kan varda på ovan antytt sätt för framtiden reglerad.

Såsom av kontrollstyrelsens förevarande utredning framgår, åtnjuter en vid sockerraffinaderi anställd kontrollör ett årsarvode av 2,920 kronor (= dagarvode av 8 kronor under 365 dagar). Vid tillämpning av den civila pensionslagens bestämmelser om pensionsunderlags beräkning skulle pensionsunderlaget för innehavaren av en sådan avlöning utgöra i avrundat belopp 1,950 kronor. Om man, såsom synes rimligt, räknar med, att för hel pension skulle erfordras minst 30 tjänstår, skulle pensionen bliva vid 10 tjänstår 650 kronor, vid 15 tjänstår 980 kronor, vid 20 tjänstår 1,300 kronor, vid 25 tjänstår 1,630 kronor och vid 30 tjänstår 1,950 kronor. Enligt den civila pensionslagen förutsättes emellertid, att pensionen delvis är grundad på egna avgifter. Då ifrågavarande kontrollpersonal icke elagt sådana avgifter, synes det riktigt, att pensionsbeloppen av sådan anledning i någon mån reduceras. Pensionsavgifterna anses grundläggas $\frac{1}{3}$ av pensionen enligt civila pensionslagen; och därför skulle det ju kunna anses riktigt, att förenämnda belopp i detta fall reducerades med $\frac{1}{3}$; men då vid tillämpning av en sådan regel pensionsbeloppen synas bliva oskäligt låga och då denna regel icke kommit till användning vid pensionering av den personal, som redan är i tjänst, då den civila pensionslagen blivit å densamma tillämplig, vill det synas statskontoret, som om pensionsbeloppen skäligen borde bestämmas efter ett pensionsunderlag av 1,800 kronor. Vid 10 tjänstår, som torde böra bestämmas såsom minimum av tjänstetid för att överhuvudtaget alls erhålla pension, skulle pensionsbeloppet alltså utgöra 600 kronor; och för varje ytterligare tjänstår därutöver skulle beloppet ökas med 60 kronor, dock att — försåvitt detta kan hava någon som helst praktisk betydelse i dessa övergångsbestämmelser för en personal, varav ingen, såvitt kontrollstyrelsens utlåtande giver vid handen, haft förordnande såsom kontrolltjänstemän före år 1906 — tjänstetid för pension icke skulle få tillgodoräknas för mer än 30 år.

Förste kontrollörs årsarvode utgör 4,380 kronor (dagarvode av 12 kronor under 365 dagar) eller 150 procent av kontrollörs årsarvode. I konsekvens härmed bör pensionen för en förste kontrollör med tjänstetid såsom sådan av 10 år vara 900 kronor och för varje år därutöver ökas med 90 kronor, så att beloppet vid 30 tjänstår såsom förste kontrollör uppgår till 2,700 kronor.

Om den, som avgår från anställning vid kontrollen, räknar tjänstår såväl såsom kontrollör som i egenskap av förste kontrollör, synes pensionen för honom böra bestämmas genom att tillgodoräkna honom 60 kronor för varje tjänstår såsom

kontrollör och 90 kronor för varje tjänstår såsom förste kontrollör, dock att tillfälligt förordnande såsom vikarie å förste kontrollörs befattning ej må grunda tjänstårsberäkning såsom förste kontrollör.

Såsom helt tjänstår torde få räknas varje år, varunder vederbörande innehaft förordnande såsom kontrollör eller förste kontrollör, under förutsättning att tjänstgöringen efter inkallelse omfattat minst nio månader av samma år. Därest tjänstgöringen åter omfattat endast mindre del av året än nyss sagts, bör blott den tid, varunder verklig tjänstgöring ägt rum, tillgodoräknas.

Åtskilliga av ifrågavarande kontrolltjänstemän åtnjuta emellertid, enligt vad kontrollstyrelsen erinrat, pensioner för föregående verksamhet i statens tjänst, och vid sådant förhållande uppstår frågan, om och i vilken mån denna omständighet skäligen bör inverka på deras rätt till pension såsom kontrolltjänstemän. Enligt den civila pensionslagen må i sådant fall av den civila pensionen uppbäras endast $\frac{1}{3}$ eller alltså vad som anses motsvara egna pensionsavgifterna, dock med den väsentliga jämkning, att, där de båda pensionerna genom sådan reduktion skulle tillsammans understiga 3,000 kronor, avdrag å den civila pensionen skall ske endast i den mån, som erfordras för att samma pension tillsammans med den andra pensionen icke må överstiga 3,000 kronor. Att meddela en dylik bestämmelse beträffande nu ifrågavarande pensioner synes emellertid icke böra ifrågakomma, enär jämväl i gällande reglemente för arméns pensionskassa finnes föreskrift om visst avdrag å militärpensionen i händelse att pensionstagaren åtnjuter dylik förmån jämväl av andra allmänna medel än dem, som anslagits till pensionering av tjänst-innehavare vid armén. För att avdrag å pensionsbeloppen icke må göras å båda hållen, torde därför nu ifrågavarande pensioner böra få utgå oavkortade.

Pensioneringen av kontrollpersonalen synes böra handhavas av statskontoret samt kostnaderna bestridas av anslaget till kontroll å tillverkningsavgifter.

Departements-
chefen.

Den nu väckta frågan om pensionering av kontrollpersonalen vid raffinaderierna står i nära samband med det av kontrollstyrelsen framlagda förslaget om beredande av fastare anställning åt vissa kontrollörer.

Till en början har, såsom förut angivits, närmaste anledningen till att pensioneringsfrågan just nu upptagits varit önskemålet om en sänkning av åldersgränsen för anställning vid sockerkontrollen; och en sådan åtgärd i sin tur har framstått såsom särskilt angelägen, emedan däri-genom skulle beredas möjlighet att utan dröjsmål genomföra kontrollstyrelsens förslag rörande den fastare anställningen. För de principer, varpå detta förslag grundar sig, har jag i det föregående (sid. 30) redogjort.

Därvid har jag uttalat den meningen, att kontrollstyrelsens förslag om beredande av fastare anställning åt vissa kontrollörer — vilket förslag för sitt genomförande icke påkallar några ändringar i förordningen angående beskattning av socker — borde tagas under närmare omprövning, först sedan det visat sig, huruvida förslaget om en inskränkning av antalet förste kontrollörer vunne riksdagens bi-

fall. Anledningen härtill är, att utformningen av vissa detaljer i förstnämnda förslag kommer att ställa sig olika allt efter som förslaget om indragning av vissa förste kontrollörbefattningar godkännes eller ej. Emellertid vill jag redan nu giva tillkänna, att enligt min åsikt kontrollstyrelsens förslag till omreglering av kontrollörernas tjänstgöringsförhållanden, vilket förslag i allt väsentligt tillstyrkts av samtliga i ärendet hörda myndigheter, bör — låt vara, eventuellt, med jämkningar i vissa punkter — genomföras, snarast möjligt, alldeles oavsett huru frågan om förste kontrollörsinstitutionens upphörande vid råsockerfabrikerna utfaller. Från denna utgångspunkt anser jag mig böra hemställa, att spørgsmålet om kontrollpersonalens vid raffinaderierna pensionering redan nu förelägges riksdagen. Härvid förutsättes givetvis, att, innan slutliga bestämmelser i detta ämne i sinom tid utfärdas av Kungl. Maj:t, ordningsstadgar rörande sockerbeskattningen blivit ändrad i sådan riktning, att ifrågavarande kontrollpersonal erhållit den fastare anställning, varom förslag föreligger.

På grund härav anhåller jag nu att få övergå till själva pensioneringsfrågan. I detta avseende torde jag emellertid kunna fatta mig kort, alldenstund statskontoret synes mig hava på ett uttömmande sätt behandlat denna fråga.

Huruvida förste kontrollörer och kontrollörer vid sockerraffinaderierna lämpligen böra upptagas bland de icke ordinarie innehavare av statstjänst, som skulle erhålla rätt till pension på sådana villkor, som föreslagits av de sakkunniga för utredning rörande det statsunderstödda pensionsväsendets centralisering är en fråga, till vilken det icke torde vara nödvändigt att nu taga definitiv ställning.

I avvaktan på slutlig behandling av nämnda sakkunnigas förslag torde det emellertid, såsom även statskontoret framhållit, vara nödvändigt att redan nu föreslå riksdagen godkänna vissa grunder för ifrågavarande kontrollpersonals pensionering. I det föregående har uppvisats, hurusom denna frågas lösning är en förutsättning för sänkning av åldersgränsen för anställning vid sockerkontrollen från 70 år till 67 år, och hurusom detta återigen är en nödvändig åtgärd för att den från alla håll eftersträfvade stabiliseringen av kontrollörernas anställningsvillkor skall kunna snarast genomföras.

Vad angår grunderna för pensioneringen, biträder jag helt statskontorets förslag härutinnan. I enlighet härmed skulle för pensionering av förste kontrollörer och kontrollörer vid raffinaderierna fastställas följande grunder att gälla tills vidare, intill dess annorlunda kan varda bestämt, nämligen

att förste kontrollör eller kontrollör, som uppnått en ålder av minst 67 år och räknar minst tio tjänstår vid kontrollen över sockertillverkningen, skall vara berättigad att från och med månaden näst efter den, då hans anställning vid kontrollen upphör, komma i åtnjutande av pension;

att pensionens belopp skall avpassas efter tjänstårens antal och tjänstgöringens beskaffenhet på det sätt, att för varje tjänstår såsom förste kontrollör tillgodoräknas ett belopp av 90 kronor och för varje tjänstår såsom kontrollör ett belopp av 60 kronor med iakttagande att sådant tillgodoräknande må äga rum för högst 30 tjänstår;

att varje år, varunder vederbörande innehaft förordnande såsom förste kontrollör eller kontrollör, skall räknas såsom helt tjänstår under förutsättning att tjänstgöringen efter inkallelse omfattat minst nio månader av samma år. Därest tjänstgöringen omfattat mindre del av året än nyss sagts, må endast den tid, varunder tjänstgöring verkligen ägt rum, räknas till godo såsom tjänstetid för pension. Tjänstgöring såsom vikarie för förste kontrollör skall icke grundlägga rätt till pension i sådan egenskap.

Till förebyggande av varje missförstånd rörande bestämmelserna om tjänstårsberäkningen torde jag få framhålla, att vid tillgodoräknande av tjänstetid i det fall att tjänstgöringen omfattat mindre del av året än nio månader tjänståret skall räknas till fulla tolv månader.

På sätt statskontoret anfört torde pensioneringen av kontrollpersonalen böra handhas av sagda ämbetsverk samt kostnaderna bestridas av förslagsanslaget till kontroll å tillverkningsavgifter. På grund av pensionsbeloppens ringhet och fåtaligheten av den personal, det här gäller — för tillverkningsåret 1918—1919 indelades till tjänstgöring vid raffinaderierna sammanlagt 81 kontrollörer, av vilka en stor del endast skulle inkallas till tjänstgöring för kortare tid¹⁾ — torde utgifterna för pensioneringen komma att stanna vid jämförelsevis små belopp. Nyssnämnda förslagsanslag torde därför icke av förevarande anledning behöva undergå någon förhöjning.

Jag torde böra tillägga, att den tilltänkta nedsättningen av åldersgränsen för anställning vid kontrollen kan komma till stånd utan någon författningsändring. Den enda förefintliga bestämmelsen i fråga om kontrollörernas ålder har, såsom förut angivits, meddelats av kontrollstyrelsen. Emellertid lär det vara lämpligt, att, därest pensionerings-

¹⁾ Jfr löneregleringskommitténs ovan (sid. 46) återgivna utredning rörande vissa kontrollörers tjänstgöring tillverkningsåren 1913—1916.

frågan vinner sin lösning i av mig förordad riktning, Kungl. Maj:t utfärdar vederbörlig föreskrift därom, att person, som fyllt 67 år, icke må förordnas till förste kontrollör eller kontrollör. Enär sådant förordnande meddelas allenast för ett år i sänder, kommer till följd av nämnda föreskrift icke någon förste kontrollör eller kontrollör att vara i tjänst efter fyllda 68 år.

Beträffande det av kontrollstyrelsen antydda andra alternativet i fråga om beredande av en avskedspremie åt vissa kontrollörer — enligt vilket alternativ en dylik förmån skulle tillerkännas dem endast för vissa år — torde jag med den ståndpunkt, jag nu intagit, icke behöva yttra mig.

V. Sammanfattning och hemställan.

Det återstår mig nu att sammanfatta de förslag, jag i det föregående tillstyrkt.

Jag har till en början förordat, att förste kontrollörsbefattningarna vid råsockerfabrikerna skulle indragas och att förste kontrollörernas göromål vid vederbörande fabriker skulle överflyttas å därstädes förordnade kontrollörer, vilka, benämnda kontrollörer-förmän, skulle erhålla ett till tio kronor förhöjt dagarvode. Jag har även tillstyrkt, att befogenheten att utse kontrollörer och tillsyningsmän vid sockerbeskattningen skulle överflyttas från länsstyrelserna till kontrollstyrelsen. Vidare har jag anslutit mig till kontrollstyrelsens förslag, att förste kontrollörer och kontrollörer-förmän skulle berättigas till ersättning enligt resereglementet varje gång de inställde sig till tjänstgöring eller förflyttades från en fabrik till en annan. Samtliga dessa förslag påkalla för sitt genomförande vissa ändringar i förordningen angående beskattning av socker. De erforderliga ändringarna avse 7 §, 13 § 4 mom., 18 § 1 mom., 19, 20 och 21 §§, 22 § 2 mom., 25 § 2, 3, 4 och 6 mom., 28 § 1 och 2 mom., 29 § 2 mom., 30 § samt 37 § 1 mom. i nämnda förordning. Ett inom kontrollstyrelsen utarbetat förslag till ändrad lydelse av sagda författningsrum åtföljde styrelsens utlåtande av den 6 december 1918, och jag har vid granskning av detta förslag icke funnit något att däremot erinra. Förslagets detaljer äro av den art, att de icke torde tarva någon särskild motivering från min sida. Ifrågavarande ändringar i sockerbeskattningsförordningen torde böra träda i kraft med ingången av det tillverkningsår, som börjar den 1 augusti 1919, dock att tillsättningen av förste kontrollörer och kontrollörer för sagda tillverkningsår torde böra ske i enlighet med de föreslagna nya bestämmelserna.

Ytterligare har jag i det föregående givit tillkänna min anslutning, under av lönerregleringskommittén angivna förutsättningar, till väckta förslag om utverkande hos riksdagen av rätt till viss kostnadsfri ledighet för förste kontrollörer och kontrollörer vid sockerraffinaderierna. Slutligen har jag tillstyrkt, att frågan om pensionering av sistnämnda två grupper av befattningshavare tills vidare löses på av statskontoret föreslaget sätt, för vilket ändamål framställning till riksdagen likaledes är av nöden.

Härefter uppläste departementschefen ett i enlighet med hans avgivna yttrande avfattat förslag till förordning om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen den 11 oktober 1907 angående beskattning av socker samt hemställde, det Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels antaga berörda av departementschefen nu upplästa förslag;

dels medgiva,

att vid sockerraffinaderi anställd förste kontrollör må av kontrollstyrelsen beviljas kostnadsfri ledighet för den tid, styrelsen prövar skäligt, dock högst en månad för tillverkningsår räknat och utan rätt till reseersättning i anledning av det avbrott i tjänstgöringen, som förorsakas av sådan ledighet; samt

att vid sockerraffinaderi anställd kontrollör, som kan antagas bli inkallad till tjänstgöring under mer än 350 dagar av tillverkningsåret, må av kontrollstyrelsen beviljas kostnadsfri ledighet, med iakttagande att kontrollör, som kan antagas bli inkallad till tjänstgöring hela tillverkningsåret, må erhålla ledighet under högst 15 dagar samt att annan kontrollör, varom nu är fråga, må medgivas ledighet under högst så många dagar, att desamma jämte den tid, för vilken tjänstgöring må antagas ej kunna beredas honom, uppgå till sammanlagt 15 dagar;

dels godkänna följande grunder för pensionering av förste kontrollörer och kontrollörer vid sockerraffinaderierna att gälla tills vidare, intill dess annorlunda kan varda bestämt, nämligen:

att förste kontrollör eller kontrollör, som uppnått en ålder av minst 67 år och räknar minst tio tjänstår vid kontrollen över sockertillverkningen, är berättigad att från och med månaden näst efter den, då hans anställning vid kontrollen upphör, komma i åtnjutande av pension;

att pensionens belopp avpassas efter tjänstårens antal och tjänstgöringens beskaffenhet på det sätt, att för varje tjänstår såsom förste kontrollör tillgodoräknas ett belopp av 90 kronor och för varje tjänstår såsom kontrollör ett belopp av 60 kronor, med iakttagande att sådant tillgodoräknande må äga rum för högst 30 tjänstår; samt

att varje år, varunder vederbörande innehaft förordnande som förste kontrollör eller kontrollör, räknas såsom helt tjänstår under förutsättning att tjänstgöringen efter inkallelse omfattat minst nio månader av året, att därest tjänstgöringen omfattat mindre del av året, än nyss sagts, endast den tid, varunder tjänstgöring verkligen ägt rum, tillgodoräknas såsom tjänstetid för pension, samt att tjänstgöring såsom vikarie för förste kontrollör icke grundlägger rätt till pension i sådan egenskap;

dels ock medgiva, att kostnaderna för ifrågavarande pensionering må bestridas av förslagsanslaget till kontroll å tillverkningsavgifter.

Till vad föredragande departementschefen sålunda hemställt behagade Hans Maj:t Konungen, på tillstyrkan av statsrådets övriga ledamöter, lämna bifall; och skulle proposition i ämnet avlåtas av lydelse, bilaga litt. . . . vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Herbert Wallin.